

Ministarstvo finansija

ANALIZA MAKROEKONOMSKIH KRETANJA I STRUKTURNIH REFORMI ZA 2024.

Podgorica, jul 2025. godine

SADRŽAJ

UVOD	1
1. MAKROEKONOMSKA KRETANJA	2
1.1. Međunarodno okruženje	2
1.2. Bruto domaći proizvod (BDP)	3
1.3. Inflacija	5
1.4. Tržište rada	5
1.5. Finansijski i bankarski sektor	7
1.6. Eksterni sektor	7
1.7. Strane direktne investicije	8
1.8. Javne finansije	9
1.9. Makroekonomski i fiskalni rizici	12
2. SEKTORSKE POLITIKE	15
2.1. Sektor preduzeća	15
2.1.1. Unaprjeđenje poslovnog ambijenta	15
2.1.2. Sektor malih i srednjih preduzeća	16
2.2. Mrežne industrije	17
2.2.1. Energetika	17
2.2.2. Transport	19
2.2.3. Telekomunikacije	20
2.3. Tržište rada i socijalna zaštita	21
2.3.1. Tržište rada	21
2.3.2. Obrazovanje i istraživanje	22
2.3.3. Penzijski i zdravstveni sistem	24
2.3.4. Socijalna zaštita	25
2.4. Prerađivačka industrija	26
2.5. Poljoprivreda i ruralni razvoj	27
2.6. Turizam	28
2.7. Zaštita životne sredine	30
2.8. Javna uprava	30

UVOD

Ministarstvo finansija je, u skladu sa Programom rada Vlade za 2025. godinu, pripremilo Analizu makroekonomskih kretanja i strukturnih reformi za 2024.

Analiza je pripremljena u saradnji sa drugim relevantnim institucijama i resornim ministarstvima i prikazuje realizaciju ekonomske politike u 2024. i prvom kvartalu 2025. godine. U dokumentu su data makroekonomska i fiskalna kretanja (BDP, cijene, tržište rada, monetarni i eksterni sektor, javne finansije), sa pregledom makroekonomskih i fiskalnih rizika. Takođe, prikazani su i najznačajniji rezultati i aktuelni izazovi u sprovođenju aktivnosti sektorskih politika, kao i strukturne reforme i projekti koji su realizovani ili čija realizacija je u toku kako bi se ostvarili utvrđeni razvojni ciljevi, odnosno obezbijedio održivi ekonomski rast i unaprjeđenje konkurentnosti domaće ekonomije.

1. MAKROEKONOMSKA KRETANJA

Snažna ekspanzija privatne potrošnje, značajan pad inflacije, oporavak investicija i rekordno niska nezaposlenost, uz snažan doprinos mjera povećanja minimalne i prosječne zarade, kao i minimalne penzije, omogućili su dinamičan rast crnogorske ekonomije u 2024. godini. Početak 2025. godine bilježi očuvanu makro-fiskalnu stabilnost, pozitivne domaće rezultate i povoljna očekivanja za naredni period. Međutim, globalno okruženje opterećeno je novim talasom geopolitičkih neizvjesnosti i destabilizujućim promjenama u međunarodnoj trgovinskoj politici, izazvanim najavama i iznenadnim uvođenjem tarifa od strane SAD-a, što je izazvalo zabrinutost zbog mogućnosti potencijalnog trgovinskog rata. U takvim uslovima, projekcije rasta na evropskom i globalnom nivou revidirane su naniže, što se posredno odražava i na crnogorske ekonomske izgleda.

1.1. Međunarodno okruženje

Povećana neizvjesnost u globalnim politikama, rastuće trgovinske barijere, geopolitičke tenzije i volatilnost finansijskih tržišta rezultirali su smanjenjem očekivanja rasta globalne ekonomije.

Evropska komisija je u proljećnim prognozama¹, u odnosu na jesenje izdanje, korigovala naniže prognozu rasta svjetske privrede u 2025. godini sa 3,3% na 2,9%. S obzirom na osjetljivost ekonomskih tokova Evropske unije na svjetska privredna dešavanja, a uglavnom zbog uticaja povećanih carina i pojačane neizvjesnosti izazvane naglim promjenama u trgovinskoj politici SAD-a, Evropska komisija je, u odnosu na prethodne projekcije, oborila svoje prognoze za EU i Eurozonu. Projekcije realnog rasta BDP-a u 2025. su za EU revidirane na 1,1% (sa 1,5%) a za Eurozonu na 0,9% (sa 1,3%), dok se projektuje da će se inflacija kretati oko nivoa od 2,3% i 2,1%, respektivno. Ipak, uprkos aktuelnim izazovima, očekuje se da će ekonomski rast EU porasti na 1,5% u 2026. godini, uz podršku kontinuiranog rasta potrošnje i oporavka investicija.

Tabela 1: Projekcije rasta BDP-a za Crnu Goru i zemlje Zapadnog Balkana

Realni rast BDP-a, u %	Svjetska banka		MMF		Evropska komisija	
	2025	2026	2025	2026	2025	2026
Crna Gora	3.0	2.9	3.2	3.2	3.0	3.2
Srbija	3.5	3.9	3.5	4.2	3.2	3.8
Bosna i Hercegovina	2.7	3.1	2.8	3.0	2.0	2.3
Sjeverna Makedonija	2.6	2.7	3.2	3.2	3.0	3.1
Albanija	3.2	3.1	3.8	3.5	3.6	3.5
Kosovo	3.8	3.8	4.0	4.0	n/p	n/p

Izvori: Svjetska banka – Redovni ekonomski izvještaj za zemlje Zapadnog Balkana, proljeće 2025; MMF – Svjetski ekonomski izgledi, april 2025; Evropska komisija – Ekonomski izgledi, proljeće 2025

Crna Gora će u 2025. godini, prema revidiranim makroekonomskim projekcijama relevantnih međunarodnih organizacija, ostvariti ekonomski rast od 3,0% (Evropska komisija i Svjetska banka), odnosno 3,2% (MMF). Kada je riječ o sljedećoj godini, prognoze za rast crnogorske ekonomije variraju od 2,9% prema Svjetskoj banci, do 3,2% prema MMF-u i proljećnom izvještaju Evropske komisije. Sve institucije predviđaju da će ekonomski rast u 2025. godini biti vođen privatnom potrošnjom i investicijama, uz dalje poboljšanje uslova na tržištu rada i rast zaposlenosti.

¹ Spring 2025 Economic Forecast: Moderate growth amid global economic uncertainty

1.2. Bruto domaći proizvod (BDP)

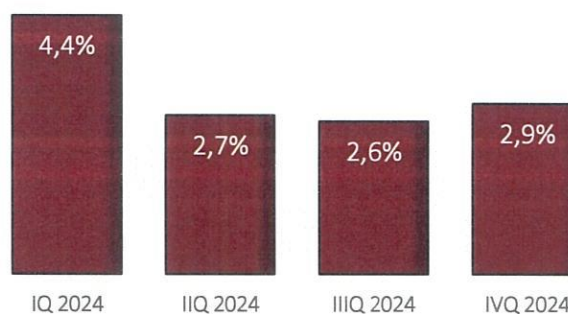
Rast ekonomije od 3,0% u 2024. godini, snažna privatna potrošnja, podstaknuta mjerama povećanja zarada i poreskim reformama, rekordno niska nezaposlenost i značajan pad inflacije, predstavljaju temelj za povoljne izgleda i ubrzanje dugoročnog rasta i razvoja crnogorske ekonomije.

Prema preliminarnim kvartalnim podacima Monstata², crnogorska ekonomija je u 2024. godini ostvarila stopu rasta od 3,0%. Na osnovu analize ekonomskog rasta po kvartalima, Crna Gora je u prvom kvartalu 2024. godine svrstana među vodeće zemlje u Evropi, sa ostvarenom stopom realnog rasta BDP-a od 4,4%. U drugom i trećem kvartalu 2024. godine ostvaren je ekonomski rast od 2,7% i 2,6%, respektivno, dok je u posljednjem kvartalu, pod uticajem Vladinih mjera koje se odnose na povećanje minimalne i prosječne zarade, ekonomski rast ubrzao na 2,9%. Shodno ostvarenim pokazateljima, najveći pozitivan doprinos stopi rasta u 2024, dali su privatna potrošnja (6,4 procentnih poena) i bruto investicije u osnovna sredstva (1,8 procentnih poena), koje istovremeno predstavljaju i kategorije koje su zabilježile najveći realni rast u domaćem BDP-u u prošloj godini, i to bruto investicije u osnovna sredstva 9,3%, a privatna potrošnja 8,7%.

U 2024. godini je zabilježen rast aktivnosti u gotovo svim sektorima domaće privrede. U okviru tržišta rada, jednog od ključnih pokretača snažnog rasta posljednjih godina, nastavljeni su pozitivni trendovi, pri čemu je zaposlenost u 2024. godini porasla za 5,3%, dok je prosječna neto zarada na kraju 2024. godine, usljed implementacije reforme 'Evropa sad 2', povećana za 24,3% u odnosu na godinu ranije. Trgovina u maloprodaji je takođe pratila povoljnu ekonomsku aktivnost, realizujući godišnji rast prometa od 10,7% u 2024. godini. Ostvareni ekonomski rast u

prošloj godini su podržale i strane direktne investicije, pa je prema podacima Centralne banke Crne Gore, neto priliv SDI iznosio 491,2 miliona eura, što je za 13,3% više u odnosu na 2023. Industrijska proizvodnja je u 2024. u odnosu na 2023. godinu zabilježila marginalni rast od 0,2%, kao rezultat rasta sektora 'Vađenje ruda i kamena' (8,9%) i sektora 'Prerađivačka industrija' (11,9%), dok je istovremeno došlo do pada proizvodnje električne energije od 15,1%. Prihodi od turizma su u 2024. godini iznosili 1,46 milijardu eura i manji su 3,1% u odnosu na 2023, ali 33,0% veći u odnosu na uporednu 2019. godinu. Bankarski sektor takođe je snažno doprinio pozitivnim ekonomskim pokazateljima, sa značajnim povećanjem ukupnih kredita od 13,3% na godišnjem nivou na kraju 2024. i depozitima koji su dostigli vrijednost od 5,8 milijardi eura, uz godišnji rast od 6,7%. Dodatno, Crna Gora je u 2024. godini zabilježila rast vrijednosti izvršenih građevinskih radova od 2,4%, rast prevezenih putnika u svim vidovima saobraćaja – pri čemu broj prevezenih putnika na crnogorskim aerodromima bilježi rast od 15,2% i rast indeksa prometa u uslugama u četvrtom kvartalu 2024. godine za 8,7% na godišnjem nivou. Zahvaljujući mjerama Vlade koje su se

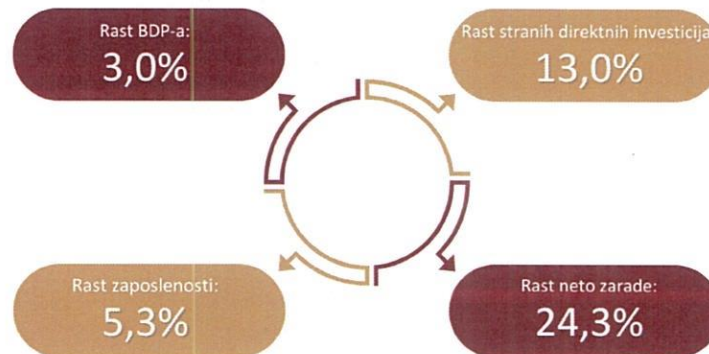
Grafik 1: Godišnji rast BDP-a Crne Gore, po kvartalima

² Kvartalni bruto domaći proizvod Crne Gore 2024 - preliminarni kvartalni podaci

odnosile na ograničavanje marži, inflacija je u 2024. godini bila niža od projektovane od strane Ministarstva finansija (3,7%) i iznosila je prosječno 3,3%.

Grafik 2: Crnogorska ekonomija u 2024. godini

Crnogorska ekonomija i na početku 2025. godine bilježi povoljnu dinamiku ekonomske aktivnosti. U prva četiri mjeseca 2025. godine, zabilježeno je 363.249 dolazaka domaćih i stranih turista, što je godišnji rast od 3,4%. Prosječni broj zaposlenih u prva četiri mjeseca 2025. godine iznosio je 261,8 hiljada i povećan je 4,8% u odnosu na isti period 2024. godine. Prosječna neto zarada u prva četiri mjeseca 2025, iznosila je 1004€ (rast od 22,0% na godišnjem nivou). Promet u maloprodaji bilježi godišnji rast u prvom kvartalu od 6,9%. Bankarski sektor je stabilan, likvidan i visoko profitabilan, ukupni krediti su na kraju aprila 2025. godine iznosili 5.031,1 mil.€ i ostvarili su godišnji rast od 15,2%. Spoljnotrgovinska robna razmjena u prva četiri mjeseca 2025. godine iznosila je 1,5 milijardi eura, što predstavlja godišnji rast od 2,8%. Prema preliminarnim podacima, neto priliv stranih direktnih investicija (SDI), u prvom kvartalu 2025. godine iznosio je 122,2 mil.€, što je 4,0% više u odnosu na isti period 2024.

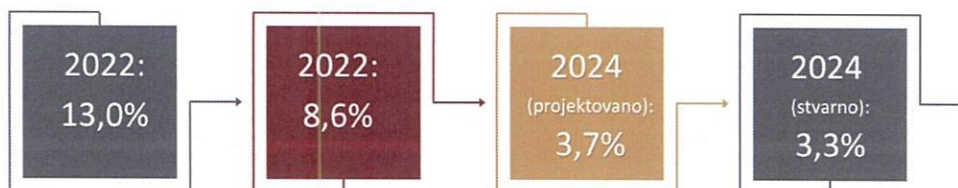
Ključni pokretači ekonomskog rasta u 2025. godini, prema očekivanjima, biće privatna potrošnja i intenziviranje investicionog ciklusa, uz nastavak održavanja stabilne i niske stope inflacije i rast izdavavanja za finansiranje infrastrukturnih projekata iz usvojenog Kapitalnog budžeta za 2025. godinu, dok će mjere strukturnih reformi iz usvojene Reformske agende pomoći u jačanju konkurentnosti i održivosti domaće privrede. Srednjoročna ekonomska perspektiva dodatno je podržana strateškim prioritetom ispunjavanja EU agende u procesu pristupanja Crne Gore Evropskoj uniji, pri čemu se poseban naglasak stavlja na Plan rasta EU i dostupne finansijske instrumente, koji pružaju snažnu podršku domaćim razvojnim projektima i reformskim mjerama i doprinose dugoročnoj stabilnosti i konkurentnosti crnogorske ekonomije. Glavni pokretač privrednog rasta, snažna lična potrošnja domaćinstava, biće vođena reformom poreske politike i rastom minimalne zarade, pri čemu se očekuje da će ove mjere pospješiti ekspanziju kupovne moći i kreditne aktivnosti, uz smanjenje nivoa neformalne ekonomije.

1.3. Inflacija

Inflacija u Crnoj Gori u 2024. godini smanjena je na 3,3%, uz stabilizaciju cijena hrane, energenata i usluga.

Inflacija u Crnoj Gori tokom 2024. godine pokazuje trend usporavanja u odnosu na godinu ranije. Prema dostupnim podacima, potrošačke cijene u 2024. godini (prosječna godišnja inflacija) bile su u prosjeku više za 3,3% u odnosu na 2023, kada je prosječna godišnja inflacija iznosila 8,6%, dok je u 2022. bila 13%.

Grafik 3: Godišnja inflacija 2022-2024

Ukoliko posmatramo po mjesecima, godišnja inflacija bilježi značajan pad sa 5,5% na kraju prvog kvartala 2024, na svega 1% koliko je iznosila u septembru, pri čemu je bila najniža od marta 2021. godine. Ukoliko analiziramo ključne faktore inflacije, može se konstatovati da je inflacija u Crnoj Gori i dalje bila pod značajnim uticajem globalnih faktora, poput cijena hrane i energenata na međunarodnom tržištu. Međutim, uticaj ovih faktora se smanjio u 2024. godini u odnosu na 2022. i 2023, kada su globalne cijene nafte i hrane bile dominantni pokretači inflacije. U posljednjem kvartalu 2024, došlo je do deflacije, odnosno pada potrošačkih cijena na mjesečnom nivou, pri čemu su cijene hrane u decembru niže za 1,2% u odnosu na novembar. Pad cijena za potrošače zabilježen je usljed Odluke Vlade o ograničenju marži u trgovinama, što je mjera koja je uvedena u prvoj polovini 2024, a potom od septembra produžena uz širi obuhvat proizvoda u trgovinama koji su predmet odluke.

Na osnovu dostupnih podataka, inflacija u Crnoj Gori u prva četiri mjeseca 2025. godine pokazala je umjeren rast u odnosu na kraj 2024. godine, ali je ostala relativno niska u poređenju sa prethodnim godinama. Prosječna stopa inflacije za prva četiri mjeseca (januar-april) 2025. godine iznosila je 2,9% u poređenju sa istim periodom 2024. godine. Najveći doprinos rastu cijena u prva četiri mjeseca 2025, pružile su cijene u kategorijama 'Stanovanje, voda, struja, gas i druga goriva' (doprinos od 0,77 p.p) i 'Hrana i bezalkoholna pića' (doprinos od 0,47 p.p).

1.4. Tržište rada

Zamajac oporavka tržišta rada pokrenut je sprovođenjem seta ekonomskih mjera i reformom zakonodavstva u dijelu obračuna zarada, što je već dalo vidljive rezultate. U narednih pet godina, ključni uticaj na dalji razvoj tržišta rada imaće promjene u strukturi radnih mjesta, jačanje domaće proizvodnje, intenzivniji razvoj sjevernog regiona i unaprjeđenje turističkog proizvoda. U 2025. ostvarena jednocifrena i istorijski najniža stopa nezaposlenosti u Crnoj Gori.

Prema administrativnim podacima Monstata, prosječan broj zaposlenih u 2024. godini iznosio je 257,3 hiljada i veći je za 5,3% u poređenju sa 2023. godinom. U prva tri mjeseca 2025. godine, prosječan broj zaposlenih iznosio je 260,8 hiljada i veći je 4,8% na godišnjem nivou, sa tendencijom daljeg rasta tokom perioda ljetnje turističke sezone. Prema Anketi o radnoj snazi,

Grafik 4: Prosječna stopa nezaposlenosti (Anketa o radnoj snazi)

prosječna stopa nezaposlenosti u 2024. iznosila je 11,4%, što predstavlja smanjenje od 1,7 p.p. u odnosu na 2023. Prema Zavodu za zapošljavanje Crne Gore (ZZZCG), na kraju aprila 2025. evidentirano je 29,1 hiljada nezaposlenih, što je za 6,8 hiljada manje u odnosu na kraj aprila 2024. i 3,9 hiljada manje u odnosu na kraj 2024. Registrovana stopa nezaposlenosti u Crnoj Gori u aprilu 2025. godine iznosi 9,91 odsto, što je po prvi put jednocifrena stopa nezaposlenosti u istoriji države. U maju 2025. je stopa nezaposlenosti iznosila 9,66%, što predstavlja najniži nivo otkako postoji evidencija Zavoda za zapošljavanje Crne Gore.

Jedan od ključnih izazova domaćeg tržišta rada odnosi se na strukturnu neusklađenost ponude i tražnje, koja je, pod uticajem ograničenog usklađivanja između obrazovnog sistema i savremenih potreba tržišta rada, i dalje izražena. Na tržištu rada su prisutne i neravnomjerne regionalne tendencije, izazvane neujednačenim razvojem, što je uticalo na unutrašnje migracije po regionima i posljedično dovelo do izraženih regionalnih dimenzija u pokazateljima zaposlenosti i nezaposlenosti. Tako je stopa nezaposlenosti u Podgorici u prvoj polovini 2024. godine³ prosječno iznosila 5,03%, u južnom dijelu se kretala od 2,07% u Kotoru do 11,91% u Ulcinju. Najviša stopa nezaposlenosti u južnom regionu je i dalje ispod najniže stope nezaposlenosti u sjevernom regionu (15,99% na Žablaku), koja se kreće do čak 73,82% u Petnjici.

Prosječna neto zarada u decembru 2024. je, kao rezultat implementacije programa Evropa sad 2, iznosila 1012€ i povećana je 24,3% u odnosu na 2023. Posmatrajući u odnosu na kraj 2020, prosječna neto plata je uvećana 92%. Ovakvo povećanje zarada prevashodno je rezultat primjene novih obračuna zarada regulisanih setom zakona, koji je predviđao ukidanje stope doprinosa za PIO na teret poslodavca od 5,5% i smanjenja stope doprinosa za PIO na teret zaposlenog sa 15% na 10%. Takođe, od 1. oktobra 2024. godine, minimalne zarade su uvećane sa 450 na 600 eura za radno mjesto sa srednjom stručnom spremom i 800 eura za radna mjesta sa visokom stručnom spremom.

Nastavak 2025. godine nagovještava dalja pozitivna kretanja, ali za nastavak pozitivnih kretanja neophodno je odgovoriti na potencijalne izazove koji se mogu javiti već tokom ljetnje turističke sezone 2025, a koje uključuju pomenute strukturne izazove u pogledu raspoložive radne snage. Kako bi se na izazove u pogledu nedostatka kvalifikovane radne snage, posebno tokom trajanja ljetnje turističke sezone, odgovorilo kreiranjem što boljeg i primjenljivijeg rješenja u praksi, Fiskalnom strategijom 2024-2027. je predviđena izmjena legislative i donošenje Zakona o stalnom sezoncu. Navedenim propisom će se ostvariti unaprjeđenje poslovnog ambijenta i efikasnije zapošljavanje domaće radne snage za period obavljanja sezonskih poslova, kao i unaprjeđenje instituta sezonskog zapošljavanja kroz lakši pristup tržištu rada.

³ Polugodišnji izvještaj o radu - ZZZCG

1.5. Finansijski i bankarski sektor

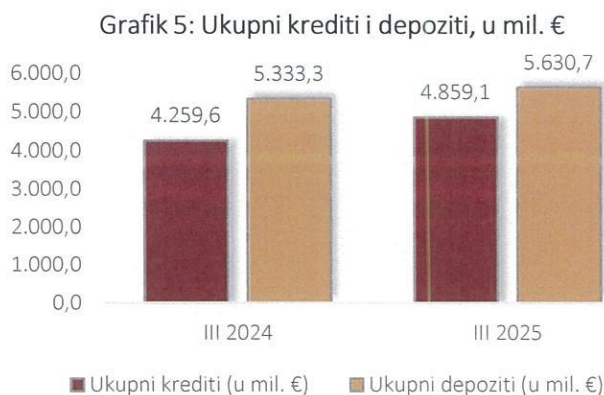
Bankarski sektor Crne Gore u 2024. godini pokazao je stabilnost, visoku profitabilnost i otpornost na ekonomske izazove.

Bankarski sektor u Crnoj Gori u 2024. godini pokazuje dobre rezultate, uz visoki profit, značajan rast aktive i ekspanziju kreditne aktivnosti. Banke u Crnoj Gori ostvarile su profit od 157,6 miliona eura u 2024, što predstavlja porast od 8,0% u odnosu na 2023. Likvidna aktiva banaka u Crnoj Gori na kraju decembra 2024. godine iznosila je 1,67 milijardi eura, što je 4,6% više nego na kraju 2023.

Ukupni krediti su na kraju 2024, iznosili 4.639,8 mil.€ i veći su 13,3% međugodišnje. Novoodobreni krediti su u 2024. godini iznosili 1.874,1 mil.€ (rast od 23,4% na godišnjem nivou), od čega su pozajmice privrede iznosile 974,3 mil.€ (rast od 29,3%), dok su građani pozajmili 831,4 mil.€ (rast od 43,8%). U decembru 2024, zabilježen je rast ukupnih depozita (na 5.838,8 mil.€) od 6,7%. Prosječna ponderisana efektivna aktivna kamatna stopa na novoodobrene kredite u decembru 2024. iznosila je 5,55% i bilježi pad od 0,96 p.p u odnosu na decembar 2023. godine. Učešće nekvalitetnih kredita (NPL) u ukupnim kreditima od 3,5% u decembru 2024. godine ostaje relativno nisko.

Ukupni krediti su na kraju marta 2025. iznosili 4.859,1 mil.€ i bilježe godišnji rast od 14,1%. Novoodobreni

krediti su na kraju marta 2025. iznosili 502,3 mil.€ (godišnji rast 36,8%), od čega su pozajmice privrede 246,3 mil.€ (rast 51,5%), dok su građani pozajmili 247,6 mil.€ (rast 35,0%). U martu 2025, zabilježen je rast ukupnih depozita na godišnjem nivou od 5,6%, kada su iznosili 5.630,7 mil.€, pri čemu su depoziti stanovništva zabilježili rast od 15,9%. Prosječna ponderisana efektivna aktivna kamatna stopa na novoodobrene kredite u martu 2025. godine iznosila je 5,98% i bilježi godišnji pad od 1,45 p.p. Razlog pada kamatnih stopa kod crnogorskih banaka

je smanjenje šestomjesečne referentne kamatne stope u eurima EURIBOR, koji je u prva tri mjeseca 2024. godine iznosio između 3,8% do 3,9%, a u istom periodu ove godine pao je na 2,6% do 2,4% i nastavio sa daljim padom. Skoro trećina novoodobrenih kredita u periodu januar-mart bili su gotovinski krediti.

U trećem mjesecu 2025. godine, u blokadi je bilo 20.959 dužnika, dok je ukupan dug po osnovu koga je izvršena blokada računa iznosio 1.403,6 mil.€ i bilježi godišnji rast od 14,6%. Ukupno izdvojena obavezna rezerva banaka kod CBCG na kraju marta 2025. godine iznosila je 308,7 mil.€ i bilježi rast od 7,9% u odnosu na isti period prethodne godine.

1.6. Eksterni sektor

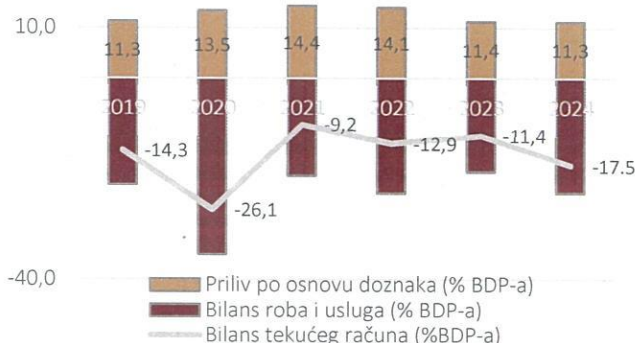
U 2024. godini, zabilježen je rast deficita tekućeg računa platnog bilansa na 17,5% BDP-a, uz rast spoljnotrgovinske razmjene, vođen povećanjem vrijednosti uvoza, uz pad izvozne aktivnosti.

Trgovinski deficit od 44,3% BDP-a u 2024, veći je na godišnjem nivou za 10,6%, zbog pada izvoza i istovremenog rasta uvoza za potrebe potrošnje i investicija. Turizam i usluge transporta su dovele do pada izvoza usluga, dok su izvoz električne energije i obojenih metala, pod uticajem niže cijene energenta, značajnih oscilacija cijena aluminijuma na globalnom tržištu i obustave proizvodnje primarnog aluminijuma, oborili izvoz roba. Procijenjeni prihodi od turizma u

2024. godini iznosili su 1.461,4 mil.€ i transporta 675,9 mil.€, što je respektivno niže za 3,1% i 6,6% u odnosu na 2023. U 2024, pojedinačno je izvezeno blizu 50% manje vrijednosti aluminijuma i električne energije nego u 2023. Uvoz roba i usluga u 2024. je zbog veće tražnje porastao za 6,0%, uz primaran uticaj roba. Turizam je negativno uticao na izvoz, a domaća tražnja je podstakla uvoz, čime je negativno učešće neto izvoza (roba i usluga) sa 18,6% BDP-a u 2023. povećano na 23,0% BDP-a u 2024. Neto primarni dohodak bilježi deficit, prvenstveno zbog većeg odliva po osnovu dividendi (rast 92,5%) i kamata (rast 19,2%), dok je račun sekundarnog dohotka zabilježio značajan suficit.

Spoljnotrgovinski deficit u periodu januar – april 2025, prema podacima Monstata, iznosio je 1.104,5 mil.€, što je 4,7% više u odnosu na isti period 2024. Izvoz roba u vrijednosti od 200,8 mil.€ je 2,0% manji zbog pada izvoza aluminijuma za 10,2 mil.€. Uvoz roba u vrijednosti od 1.305,2 mil.€ bilježi rast od 3,6%, opredijeljen rastom uvoza energenata, mašina i proizvoda namijenjenih za ličnu potrošnju. Na računu usluga u prvom kvartalu 2025, zabilježen je suficit u iznosu od 116,8 mil.€. Prihodi od transportnih usluga iznosili su 156,5 miliona eura sa rastom od 19,5%, dok su procijenjeni prihodi od turizma od 88,4 mil.€ bili 6,4% manji u odnosu na prvi kvartal 2024. Prvi kvartal je u prošloj godini činio svega 6,5% ukupnih prihoda na godišnjem nivou koji se ostvare u turizmu u Crnoj Gori. U prvom kvartalu 2025, na računima primarnog i sekundarnog dohotka ostvaren je suficit od 124,8 mil.€.

Grafik 6: Izabrane komponente Tekućeg računa i neto SDI

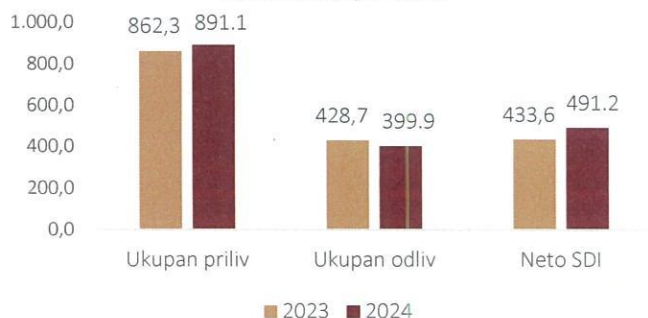

1.7. Strane direktne investicije

U 2024. godini, strane direktne investicije (SDI) su pokazale otpornost tako da je ostvareni neto priliv u iznosu od 491,2 mil.€, bio veći za 13,3% u odnosu na 2023. godinu.

Ukupan priliv SDI u 2024, iznosio je 891,1 mil.€, što predstavlja rast od 3,3% u odnosu na 2023. U strukturi vlasničkih ulaganja, investicije u kompanije i banke iznosile su 113,9 mil.€ (rast 19,6%), čime se potvrdila zainteresovanost stranih investitora da ulažu i posluju u Crnoj Gori, dok su ulaganja u nekretnine iznosila 455,3 mil.€ (pad 1,7%). Ukupan odliv SDI u 2024, iznosio je 399,9 mil.€, što je 6,7% manje u odnosu na 2023.

Grafik 7: Ukupan priliv, ukupan odliv i neto SDI, 2023 i 2024, u mil.€

Neto priliv SDI u periodu januar - mart 2025. godine iznosio je 122,2 mil.€, što je za 4,0% više u odnosu na uporedni period 2024. godine. Ukupan priliv SDI iznosio je 211,7 mil.€, što predstavlja rast od 1,4% u odnosu na prošlu godinu. U strukturi vlasničkih ulaganja, investicije u kompanije i banke iznosile su 21,7 mil.€, dok su ulaganja u nekretnine iznosila 113,5 mil.€. Priliv SDI u formi interkompanijskog duga iznosio je 70,1 mil.€. Ukupan odliv SDI u periodu januar-mart 2025. iznosio je 89,5

mil.€ što je za 1,9% manje u odnosu na 2024. Najveće učešće u ukupnom prilivu SDI imale su Turska (36,2 mil.€), Srbija (29,8 mil.€) i SAD (16,8 mil.€), što zajedno čini 39,1 % ukupnog priliva SDI.

Na finansijskom računu u periodu januar-mart 2025. godine, neto priliv kapitala je smanjen za 6,5% u odnosu na prvi kvartal 2024. Neto priliv na računu direktnih stranih investicija povećan je za 4,0% i iznosio je 122,3 mil.€. Neto odliv po osnovu portfolio investicija u prvom kvartalu 2025. godine iznosio je 66,5 mil.€, dok je u istom periodu 2024. godine zabilježen neto priliv u iznosu od 678,9 mil.€. Na računu ostalih investicija zabilježen je neto odliv od 68,1 mil.€. Kretanja na ovom računu karakteriše smanjenje depozita nerezidenata u domaćim bankama, dok su sa druge strane povećane kreditne obaveze banaka, države i ostalih sektora prema inostranstvu. Na kraju prvog kvartala 2025, novčana sredstva Centralne banke Crne Gore na ino računima i u trezoru manja su za 411,3 mil.€ u odnosu na stanje zabilježeno 31.12.2024. godine.

U srednjoročnom periodu očekuje se intenziviranje investicione aktivnosti, uz zadržavanje stabilne stope učešća stranih direktnih investicija u ukupnoj ekonomskoj aktivnosti i dodatnoj vrijednosti u privredi.

1.8. Javne finansije

Odgovorno upravljanje javnim finansijama predstavlja jedan od ključnih preduslova za očuvanje makroekonomske i fiskalne stabilnosti. Naime, Crna Gora ne raspolaže instrumentima monetarne politike u nedostatku emisione funkcije, te shodno tome, transparentna poreska politika, predvidiv i stimulativan poslovni ambijent i racionalno upravljanje troškovima, glavni su ciljevi kada su u pitanju održive javne finansije.

Polazeći od ciljeva ekonomske politike definisanih Fiskalnom strategijom Crne Gore 2024-2027. godine, kao strateškim dokumentom tokom mandata Vlade, implementirane su mjere fiskalne politike u cilju podrške konkurentnosti privrede, dominantno kroz kreiranje podsticajne poreske politike, ali i kroz niz drugih značajnih mjera.

Ključne mjere poreske i fiskalne politike odnosile su se na smanjenje poreskog opterećenja na rad i sprovođenje programa za unaprjeđenje konkurentnosti privrede i privlačenje kredibilnih investitora kroz program „Evropa sad 2”. Vlada je implementirala povećanje minimalne zarade na način da minimalna zarada do nivoa V kvalifikacije obrazovanja iznosi 600 eura, odnosno 800 eura za nivo VI i viši. Istovremeno, usvojene su izmjene zakona kojima se smanjuje poresko opterećenje na rad, kroz niže stope doprinosa za penzijsko invalidsko osiguranje (PIO) i to: umanjenje sa 15% na 10% na teret zaposlenih i ukidanje doprinosa za PIO na teret poslodavca (sa 5,5% na 0%).

Dakle, rast neto zarade zaposlenog ostvaruje se po osnovu nižeg poreskog opterećenja rada, dok poslodavac istovremeno ostvaruje uštedu po osnovu smanjenja doprinosa za penzijsko i invalidsko osiguranje na teret poslodavca. Na ovaj način, uz dvije usvojene mjere od oktobra 2024. godine, došlo je do snažnog porasta minimalne i prosječne zarade u privredi.

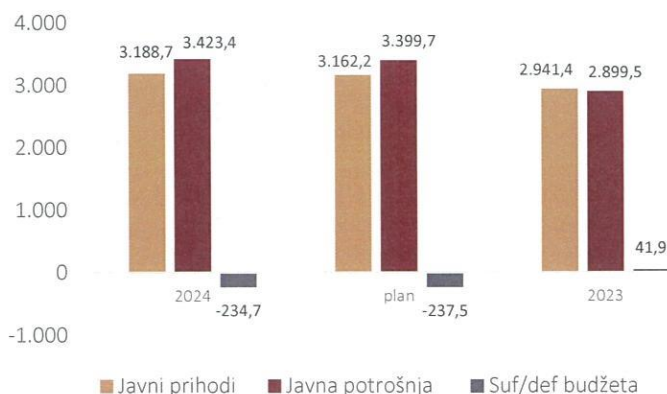
Istovremeno, usvojen je niz mjera kojima će se kompenzovati gubitak prihoda budžeta po osnovu implementirane reforme, a neutralan fiskalni efekat na budžet planiran je već u 2025. godini.

Najznačajnije reformske mjere odnose se na uvođenje treće stope PDV-a, rast lične potrošnje po osnovu rasta minimalne i prosječne zarade, naplata glavnice duga po osnovu otpisa kamata, širenjem obuhvata akciznih proizvoda, a uz to projektovani rast prihoda po osnovu ekonomske aktivnosti u 2025. godini iznosiće oko 70,0 mil. €. Uz brojne druge mjere koje imaju manji fiskalni efekat u odnosu na pomenute, od momenta implementacije reforme ukupan fiskalni efekat, odnosno projektovani rast prihoda budžeta iznosiće oko 238,5 miliona eura. Navedene mjere formalizovane su i stupile na snagu izmjenama i dopunama relevantne zakonske regulative. Pored navedenog, a radi zadržavanja konzervativnog pristupa u planiranju prihoda, značajni izvori prihoda koji se mogu očekivati usljed već započetih aktivnosti nisu planirani aktuelnim fiskalnim okvirom. Tu spadaju prihodi od legalizacije nelegalno izgrađenih objekata, prihodi od prodaje imovine stečene nelegalnim djelatnostima, naplate koncesione naknade po osnovu dugoročne koncesije “Aerodroma Crne Gore” i druge.

Takođe, u 2024. godini izrađen je Izvještaj o poreskim rashodima za 2023. godinu i prema preliminarnoj procjeni, ukupno procijenjeni poreski rashodi Crne Gore su u 2023. godini iznosili oko 307,2 mil.€ ili 4,4% BDP-a. Predlogom Fiskalne strategije za period 2024-2027. godine, Vlada je predložila izmjene zakonskih rješenja kojima su ukinuti, odnosno značajno umanjeni poreski rashodi za određene kategorije prihoda.

Javni prihodi⁴ u 2024. godini iznosili su 3.188,7 mil.€ ili 42,7% procijenjenog BDP-a (7.459,2 mil.€) i u odnosu na planirane veći su za 26,5 mil.€ ili 0,8%. U odnosu na 2023. godinu, javni prihodi su veći za 247,3 mil.€ ili 8,4%. Javna potrošnja u 2024. godini iznosila je 3.423,4 mil.€ ili 45,9% BDP-a i veća je za 23,7 mil.€ (0,7%) u odnosu na plan, dok je u odnosu na 2023. godinu veća za 523,9 mil.€ ili 18,1%. U 2024. godini, ostvaren je deficit javnih finansija u iznosu od 234,7 mil.€ ili 3,1% BDP-a.

Grafik 8: Javni prihodi i potrošnja u 2024. (mil.€)

Javni prihodi u periodu januar–mart 2025. godine iznosili su 666,2 mil.€ i u odnosu na isti period 2024, manji su za 2,7 mil.€ ili 0,4%. Javna potrošnja u periodu januar–mart 2025. iznosila je 747,3 mil.€ i u odnosu na prethodnu godinu veća je za 89 mil.€ ili 13,5%. U periodu januar-mart 2025, ostvaren je deficit javnih finansija u iznosu od 81,1 mil.€ ili 1,0% BDP-a.

⁴ Podaci su preliminarni do usvajanja Zakona o završnom računu Budžeta za 2024. godinu

Zakonom o budžetu za 2025. godinu koji je sa zakašnjenjem usvojen u Skupštini u februaru 2025. godine, izvorni prihodi budžeta planirani su u iznosu od 2.886 milijardi eura, rashodi budžeta planirani su u iznosu od 3.164 milijarde eura, budžetski deficit je projektovan na 278 miliona eura. Za otplatu duga planirano je 820 miliona eura, od čega je 56,78 miliona rezidentima (domaći povjerioci) i 764 miliona eura nerezidentima (dug strancima).

Ministarstvo finansija je pripremilo izmjene Zakona o budžetu za 2025. godinu koje se odnose na tehničke korekcije u skladu sa novom organizacijom državne uprave i unaprjeđenjem kapitalnog budžeta. Za potrebe finansiranja budžetskih obaveza, Ministarstvo finansija je krajem marta 2025. realizovalo emisiju državnih obveznica u iznosu od 850 mil.€. U maju ove godine, Crna Gora je dobila 26,8 mil.€ predfinansiranja iz Reformske agende što predstavlja 7% ukupne finansijske podrške koja je predviđena za Crnu Goru u okviru EU Plana rasta. Ova sredstva će se koristiti za sprovođenje ključnih reformi, unaprjeđenje poslovnog okruženja, jačanje vladavine prava i poboljšanje životnog standarda građana.

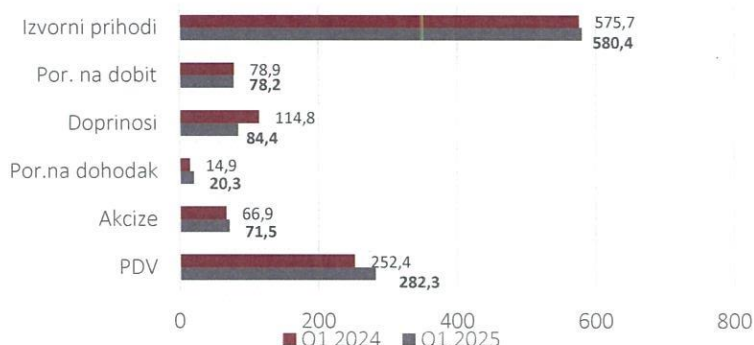
Prema preliminarnim podacima, **prihodi budžeta** u 2024. godini iznosili su 2.755,1 mil.€, odnosno 37,0% procijenjenog BDP-a (7.459,2 mil.€). To je u odnosu na 2023. godinu, rast od 188,6 mil.€ ili 7,3%, dok su u poređenju sa planom po rebalansu prihodi budžeta manji za 17,6 mil.€ (0,6%). Izuzimajući prihode jednokratnog karaktera, prihodi budžeta u 2024. godini u odnosu na 2023. godinu veći su za 333,8 mil.€ (14%). Porez na dobit pravnih lica ostvaren je u iznosu od 214,0 mil.€, što je za 41,4% veće u odnosu na 2023. godinu i 8,3 mil.€ (4%) veće u odnosu na plan po rebalansu. Porez na dohodak fizičkih lica ostvaren je u iznosu od 88,2 mil.€, što predstavlja rast od 32,7% u odnosu na 2023. godinu i 1,8% u odnosu na plan po rebalansu. Doprinosi su ostvareni u iznosu od 584,7 mil.€ što je 1,6% veće u odnosu na 2023. godinu i na nivou plana. Porez na dodatu vrijednost u 2024. godini ostvaren je u iznosu od 1.222,6 mil.€, što je za 15,4% veće u odnosu na 2023. godinu i 23,0 mil.€ ili 1,9% veće u odnosu na plan po rebalansu. Rast prihoda od PDV-a rezultat je dinamičnog ekonomskog rasta, kao i smanjenja sive ekonomije na tržištu. Prihodi budžeta od akciza iznosili su 368,6 mil.€, što predstavlja rast od 14,1% u odnosu na 2023. godinu i 2,8 mil.€ i 0,8% u odnosu na rebalansom planirane. U 2024. godini, evidentiran je rast prometa cigareta od 8,3% u poređenju sa 2023. godinom, dok je kod bezdimnih duvanskih proizvoda zabilježen rast prometa za oko 23,6%, što je rezultat suzbijanja nepravilnosti i sive ekonomije na tržištu duvana.

Prema preliminarnim podacima, **izdaci budžeta** za 2024. godinu iznosili su 2.986,0 mil.€ ili 40,0% procijenjenog BDP-a. U odnosu na 2023. godinu, izdaci su veći 430,5 mil.€ (16,8%) i najveće odstupanje je kod izdvajanja za isplatu prava iz oblasti penzijskog i invalidskog osiguranja dominantno zbog povećanja minimalne penzije, transfera institucijama i značajnije kod institucija javnog zdravlja, kao i rasta izdvajanja za bruto zarade (usvajanje granskih kolektivnih ugovora kojima su povećane zarade zaposlenih u javnom sektoru u 2023. godini). U odnosu na plan, izdaci su manji 22,1 mil.€ (0,7%), i odraz su dinamike pristizanja obaveza u ovom periodu.

U 2024. godini, ostvaren je deficit budžeta u iznosu od 230,9 mil.€, odnosno na nivou od 3,1% procijenjenog BDP-a, što je za 4,5 mil.€ niže ostvarenje od planiranog. Takođe, u istom periodu ostvaren je suficit tekuće potrošnje u iznosu od 49,9 mil.€, što je u poređenju sa planom, koji predviđa ostvarenje suficita tekuće potrošnje od 34,3 mil.€, za 15,5 mil.€ veće od plana. Ostvarenje suficita tekuće potrošnje predstavlja ispunjavanje kriterijuma fiskalne odgovornosti, odnosno tzv. zlatnog fiskalnog pravila koje definiše da nivo tekućih izdataka i transfera treba da bude niži od tekućih prihoda i donacija, odnosno da se država zadužila isključivo za potrebe finansiranja kapitalnih projekata i otplate duga.

Prihodi budžeta za prva tri mjeseca 2025. godine iznosili su 580,4 mil.€, što je za 4,7 mil.€ ili 0,8% veće u

Grafik 9: Kretanje glavnih kategorija prihoda budžeta (mil.€) I kvartal 2025.

odnosu na isti period 2024. Ključne kategorije poreza (PDV, akcize, porez na dohodak fizičkih lica) bilježe snažan porast naplate u prva tri mjeseca 2025, u odnosu na godinu ranije. Kretanja prihoda budžeta u prvim mjesecima 2025. godine u skladu je sa implementiranom reformom i očekivanjima, dok država kompenzuje umanjeње prihoda od doprinosa po osnovu drugih kategorija naplaćenih poreza. Izdaci

budžeta u periodu januar-mart 2025, iznosili su 644,3 mil.€ i u odnosu na isti period 2024, veći su 60,9 mil.€ (10,4%) i dodatna potrošnja iskazana je u okviru potreba većeg izdvajanja troškova mandatornog karaktera. U prva tri mjeseca 2025. godine, ostvaren je deficit budžeta u iznosu od 63,9 mil.€, odnosno na nivou od 0,8% procijenjenog BDP-a.

Ukupan javni dug Crne Gore, na dan 31.12.2024. godine, iznosi 4.573,83 mil.€, odnosno 61,32% BDP-a. Uzimajući u obzir depozite Ministarstva finansija (uključujući i 38.477 unci zlata), a koji su, na kraju 2024. godine, iznosili 385,36 mil.€, neto javni dug Crne Gore, na dan 31.12.2024. godine iznosi 4.188,48 mil.€, odnosno 56,15% BDP-a.

Fiskalna politika u narednom periodu biće usmjerena na stvaranje uslova za makroekonomsku stabilnost čime bi se obezbijedila dugoročna održivost javnih finansija i pružila podrška održivom ekonomskom rastu i jačanju konkurentnosti.

1.9. Makroekonomski i fiskalni rizici

Ostvarivanje ekonomskih pokazatelja u skladu sa očekivanjima i planom Ministarstva finansija i Vlade, podložno je brojnim izazovima i rizicima, koji se dominantno odnose na nepovoljno geopolitičko okruženje i usporavanje evropske ekonomije.

U tom kontekstu, identifikovani su rizici koji mogu uticati na makroekonomske i fiskalne pokazatelje:

RIZIK	POZITIVNI	NEGATIVNI
Politički	Dobijanjem Izveštaja o ocjeni ispunjenosti privremenih mjerila za pregovaračka poglavlja 23 i 24 (IBAR) stvaraju se preduslovi za ubrzavanje	Geopolitički rizici na globalnom nivou mogu negativno uticati na cjelokupnu svjetsku, a posljedično, na crnogorsku ekonomiju. Najavljene trgovinske

RIZIK	POZITIVNI	NEGATIVNI
	procesa pristupanja Crne Gore Evropskoj uniji te samim tim i dobijanje finansijske pomoći EU Crnoj Gori i korišćenje strukturnih fondova EU, čime se osnažuje ekonomija zemlje i ubrzava implementacija strukturnih reformi, utiče na rast povjerenja investitora;	barijere kroz uvećanje carinskih nameta na uvoz proizvoda u SAD, nanijelo bi štetu ključnim izvornim turističkim tržištima i trgovinskim, investicionim partnerima Crne Gore, što bi imalo multiplikativne efekte po niži rast i prihode.
Ekonomski	• Sprovođenjem Plana rasta za Zapadni Balkan obezbjeđuju se dodatni prihodi za finansiranje reformi i obezbjeđuje implementacija i sprovođenje ključnih reformi u prioritetnim oblastima; • Reformom Poreke uprave i Uprave carina utiče se na unaprjeđenje poslovnog ambijenta, efikasniju naplatu a samim tim i na povećanje javnih prihoda; • Intenziviranje aktivnosti na smanjenju neformalne ekonomije, kroz pojačan inspeksijski nadzor i efikasniju institucionalnu koordinaciju, uticaće pozitivno na javne prihode; • Reformama u procesu budžetiranja i jačanje budžetske inspekcije povećava se fiskalna disciplina i transparentnost javnih finansija što se pozitivno odražava na glavne fiskalne pokazatelje; • Potencijalna naplata prihoda po osnovu davanja "Aerodroma Crne Gore" AD na dugoročno korišćenje može uticati na uvećanje ukupnih javnih prihoda u srednjem i drugom roku.	• Kašnjenje u implementaciji pojedinih mjera usmjerenih na povećanje javnih prihoda, može uticati na povećanje projektovanog gotovinskog deficita budžeta i javnog duga u srednjem roku; • Usporavanjem evropske ekonomije i trajućim inflatornim pritiscima na globalnom nivou, ranjivosti domaće ekonomije ostaju snažno izražene. Efekti značajnijih promjena u privrednim trendovima EU, se dominantno odnose na potencijalno niži rast turizma u Crnoj Gori, investicija i potrošnje, a posljedično i na niži ekonomski rast; • Klimatske promjene mogu imati efekte po dinamiku rasta ekonomije u srednjem roku, usljed uticaja na sektore: turizma, poljoprivrede i energetike; • Ograničeni fiskalni prostor, slabija dinamika realizacije planiranih investicija kao i kašnjenje u realizaciji strukturnih reformi mogu negativno uticati na ekonomski rast u srednjem roku

RIZIK	POZITIVNI	NEGATIVNI
	• Ukidanjem pojedinih poreskih rashoda za odgovarajuće grupe poreza, stvaraju se uslovi za potencijalno veću naplatu prihoda budžeta; • Nastavak izgradnje autoputa uticaće pozitivno na bolju povezanost sjeverne sa centralnom i južnom regijom, veću turističku atraktivnost i ekonomsku aktivnost; • Legalizacijom bespravno izgrađenih objekata stvoriće se uslovi za povećanje javnih prihoda i povećati stepen fiskalne i budžetske discipline	

Važno je istaći da je Ministarstvo finansija u saradnji sa MMF-om i Svjetskom bankom otpočelo značajne projektne cikluse u domenu jačanja fiskalnih analiza i planiranja ukupne ekonomske politike, kroz niz sprovedenih tehničkih misija, kao i održanih obuka za jačanje internih kapaciteta. S tim u vezi, u saradnji sa MMF-om održane su misije u oblasti fiskalnih rizika, sa ciljem jačanja realizacije aktivnosti na praćenju, procjeni i koordinaciji fiskalnih rizika, na sistemskom nivou. Naime, misije MMF-a imale su za cilj procjenu fiskalnih rizika u ključnim sektorima i unaprjeđenje institucionalnih aranžmana povezanih sa fiskalnim pravilima i pravnim okvirom, što će doprinijeti konzistentnosti i jačanju kvaliteta planiranja i projekcija kretanja javnih finansija.

2. SEKTORSKE POLITIKE

Dugogodišnji izazovi crnogorske ekonomije, koji se odnose na nedovoljno diversifikovanu privrednu strukturu, s dominantnim učešćem sektora usluga, kao i razvojni model koji se u velikoj mjeri oslanja na strane investicije, dodatno je produbljen nepovoljnim geopolitičkim dešavanjima. U takvim uslovima, nastoji se da se mjerama razvojne i ekonomske politike stvore uslovi za brži rast i razvoj i poboljšanje životnog standarda građana.

U okviru mjera podrške privredi, država nastavlja sa programima podrške za poljoprivredne proizvođače, mikro, mala i srednja preduzeća, uz povećanje dostupnosti kreditnih linija i raspoloživih fondova. Pri tome, turizam ostaje strateški sektor crnogorske ekonomije i generator značajnih privatnih i javnih prihoda.

Crna Gora, kao kandidat za članstvo u Evropskoj uniji, nastavlja da usklađuje svoj razvojni okvir sa strateškim ciljevima EU, koji uključuju prelazak na zelenu i digitalnu ekonomiju. Digitalna transformacija postaje ključni stub modernizacije, jer digitalne tehnologije ne samo da stvaraju dodatnu ekonomsku vrijednost, već imaju i potencijal da doprinesu smanjenju negativnih uticaja na životnu sredinu. U tom pravcu, razvoj informaciono-komunikacionih tehnologija i digitalne infrastrukture biće jedan od prioriteta budućih razvojnih politika.

U skladu sa navedenim, Crna Gora treba da nastavi sa reformskim naporima i odgovornim ekonomskim upravljanjem kako bi se izgradila otporna, održiva i inkluzivna ekonomija, spremna za evropske integracije i savremene izazove globalne ekonomije.

2.1. Sektor preduzeća

2.1.1. Unaprjeđenje poslovnog ambijenta

Crna Gora u kontinuitetu realizuje aktivnosti u cilju stvaranja povoljnijeg poslovnog ambijenta, usklađenog sa potrebama domaće privrede i evropskim standardima. Ključne oblasti reformi, sadržane u Fiskalnoj strategiji Crne Gore 2024-2027 i Reformske agendi za Crnu Goru 2024-2027, odnose se na pojednostavljenje poreske administracije i smanjenje fiskalnih opterećenja, podršku formalizaciji poslovanja i fer preduzetništva, digitalnu i zelenu tranziciju, kao i na unaprjeđenje regulatornog okvira i institucionalne efikasnosti. Sprovođenje navedenih aktivnosti prepoznato je i u izvještajima relevantnih međunarodnih institucija.

Prema indeksu ekonomskih sloboda za 2025. godinu⁵, koji objavljuje The Heritage Foundation, Crna Gora se nalazi na 67. mjestu u svijetu, što predstavlja napredak za šesnaest mjesta u odnosu na 2024. godinu. Sa indeksom od 63,8, koji je u odnosu na prethodni izvještaj veći za 4,1 bod, Crna Gora se nalazi na 33. mjestu od 44 rangiranih evropskih zemalja i iznad je svjetskog prosjeka. U odnosu na prethodni izvještaj, najveći napredak je ostvaren u oblasti "fiskalna stabilnost", a bolji rezultati su zabilježeni i u sljedećim oblastima: javna potrošnja, efikasnost pravosuđa, sloboda na tržištu rada, lakoća poslovanja, slobodna trgovina, poresko opterećenje i monetarne slobode.

Osim toga, Agencija Standard & Poor's (S&P) u 2024. godini je povećala kreditni rejting Crne Gore sa B na B+,

⁵ Indeksom 2025. obuhvaćen je period od druge polovine 2023. do prve polovine 2024. godine

uz stabilne izglede, dok je agencija za kreditni rejting Moody's, po prvi put, nakon 2013. godine, povećala kreditni rejting Crne Gore sa „B1“ na „Ba3“, uz stabilne izglede. Obje kreditne agencije su, u prvom kvartalu 2025. godine, potvrdile izglede i ocjene, konstatujući da je Crna Gora najnaprednija zemlja regiona u procesu pristupanja Evropskoj uniji. Potvrda kreditnog rejtinga države je ohrabrujući rezultat i podsticaj za dalji rast i razvoj ekonomije.

Pored navedenog, važno je istaći da je Crna Gora u protekloj godini značajno unaprijedila i uskladila sa standardima EU, regulatorni okvir u oblasti platnog sistema i finansijskog sektora i na taj način postala prva zemlja Zapadnog Balkana koja se pridružila SEPA⁶ geografskom području. Direktne benefite SEPA integracije imaju građani, poslovna zajednica, ali i država kroz porast stranih direktnih investicija, povećanje konkurentnosti izvoza i digitalizaciju sektora usluga, prevashodno turizma.

2.1.2. Sektor malih i srednjih preduzeća

Mikro, mala i srednja preduzeća, kao sektor koji čini najveći dio ukupnog broja preduzeća, u velikoj mjeri doprinose privrednom razvoju i konkurentnosti ekonomije i po svim relevantnim indikatorima, generalno bilježe dinamičan rast i razvoj. Prema podacima Poreske uprave, broj MMSP u 2024. godini iznosio je 48.131 što čini povećanje od 6,6% u odnosu na 2023. godinu (45.153 preduzeća), odnosno 45,16% u odnosu na 2020. godinu (33.157 preduzeća).

U ukupnoj strukturi MMSP, na kraju 2024. godine najviše je bilo registrovano mikro preduzeća 45,759, odnosno 95,07%, koja zapošljavaju 81,545 lica odnosno 54,50%, zatim malih preduzeća 2,089, odnosno 4,34% broja ukupnih MMSP, koja zapošljavaju 39,414 lica, odnosno 26,34%, dok je broj srednjih preduzeća iznosio 283 odnosno 0,59% koja zapošljavaju 28,656 lica – 19,15%.

Prema podacima Poreske uprave, broj mikro, malih i srednjih preduzeća u periodu od 2020. do 2024. godine bilježi kontinuiran rast, tako da u 2024. godini imamo 45,16% više preduzeća u odnosu na 2020. godinu, dok je broj zaposlenih povećan za 6,6%. U strukturi MMSP, najviše posluju mikro preduzeća koja zapošljavaju 1-10 zaposlenih, a koja istovremeno bilježe najveći rast u periodu 2020-2024. godine i to za 49,80%. Takođe, u istom periodu, rast broja zaposlenih zabilježen je u mikro preduzećima za 31,46%.

Žene u Crnoj Gori su vlasnice 25.41% privrednih društava, najčešće su vlasnice mikro preduzeća (97%) a rjeđe malih (2.8%) i srednjih (0.2%), dok ih skoro i nema kao vlasnica velikih preduzeća. U mikro, malim i srednjim preduzećima u vlasništvu žena, zaposleno je 29.259 lica odnosno 19.55% svih zaposlenih u MMSP u Crnoj Gori (149.615 lica). U periodu 2020-2024 i broj preduzeća u većinskom vlasništvu žena je porastao za oko 2,5%.

S obzirom na važnost sveobuhvatnog pristupa u unaprjeđivanju poslovnog okruženja za mikro, mala i srednja preduzeća, u 2025. godini je nastavljena realizacija i pokretanje novih programa koji za cilj imaju razvoj privrede, jačanje zanatstva i podsticanje inovacija. Raspoložive mogućnosti za unaprjeđenje konkurentnosti domaćih preduzeća su brojne, pri čemu se poseban fokus u 2025. godini, između ostalog, stavlja na olakšavanje pristupa finansijama i poboljšanje postojećih programa podrške konkurentnosti, uz širenje lepeze dostupnih mjera za preduzeća.

U 2025. godini, programska linija Ministarstva ekonomskog razvoja podijeljena je u dvije cjeline, od kojih je jedna posvećena ključnim investicijama koje doprinose razvoju i konkurentnosti, dok je druga usmjerena ka manjim ulaganjima koja stabilizuju poslovanje i podstiču digitalizaciju, automatizaciju i unaprjeđenje znanja unutar preduzeća.

⁶ Jedinstveno područje za plaćanja u eurima.

Program za unaprjeđenje konkurentnosti, ukupnog budžeta od 3.500.000 eura, ima za cilj dalji razvoj mikro, malih i srednjih preduzeća i povećanje njihove produktivnosti, posebno kroz tri programske linije: unaprjeđenje kapaciteta u prehrambenoj industriji, podršku ženskom preduzetništvu i podsticaj održivog zdravstvenog razvoja. Programska linija za podsticaj održivog zdravstvenog razvoja je uvedena kao pilot inicijativa s budžetom od 150.000 eura, kako bi se podržala proizvodnja prirodnih preparata, medicinskih instrumenata i materijala koji se koriste u zdravstvenom turizmu. Za prehrambenu industriju opredijeljena je posebna linija podrške, sa ciljem unaprjeđenja proizvodnih kapaciteta i kvaliteta domaće hrane, s posebnim fokusom na lokalne proizvođače i održive modele razvoja. U okviru programa, posebna pažnja posvećena je i ženama u preduzetništvu – kroz program kombinovane finansijske i mentorsko-obrazovne podrške, ženama se pruža konkretna pomoć u pokretanju i jačanju sopstvenih biznisa, čime se stvara stabilniji i raznovrsniji preduzetnički ekosistem.

Važan segment očuvanja tradicionalnih vještina i njihovog pretvaranja u savremene preduzetničke aktivnosti predstavlja **Program za podršku razvoju zanatstva**, koji ima za cilj da ojača lokalne zanatlije, poveća njihovu konkurentnost i omogući plasman proizvoda na šire tržište.

Prepoznajući značaj socijalnog preduzetništva, u Crnoj Gori je u martu 2025. godine formirana Radna grupa za izradu nacrt **Strategije razvoja socijalnog preduzetništva 2025 – 2029**, s Akcionim planom 2025 – 2027. Navedena Strategija predstavlja značajan korak ka stvaranju održivih i društveno odgovornih poslovnih modela.

Fond za inovacije u 2025. godini takođe nudi širok spektar mjera i mogućnosti za jačanje inovativnih kapaciteta preduzeća i startupova u Crnoj Gori. Javni poziv za jačanje inovativnosti MMSP omogućava finansiranje razvoja novih proizvoda, tehnologija i usluga, uključujući pilot-linije, zaštitu intelektualne svojine, obuke i zapošljavanje stručnog kadra. Poseban program podrške ranoj fazi razvoja startupova namijenjen je timovima i mikro preduzećima koja posluju kraće od dvije godine. Osim finansijskih sredstava, program nudi i mentorsku podršku za unaprjeđenje poslovnih kapaciteta i tržišne pozicije. Trenutno su u najavi i javni pozivi za promociju inovacione kulture i realizaciju edukativnih programa u oblastima pametne specijalizacije, sa ukupnim budžetima od 100.000 i 150.000 eura.

Strateško usmjerenje Vlade Crne Gore i u narednom periodu ostaje kreiranje programa podrške koji će doprinijeti jačanju privrednih aktivnosti i unaprjeđenju poslovnog ambijenta u Crnoj Gori, uz posebno njegovanje direktne komunikacije sa privrednicima i lokalnim zajednicama kako bi se identifikovale ključne šanse za rast i predložile konkretne mjere podrške koje će predstavljati snažan impuls za modernizaciju, inovativnost i inkluzivan razvoj crnogorske privrede.

2.2. Mrežne industrije

2.2.1. Energetika

Proizvodnja električne energije u 2024. godini je, prema podacima Godišnjeg energetskeg bilansa Crne Gore, iznosila 3.446,6 GWh, što je za 4,4% manje od planirane, usljed nedostatka padavina i suše, tako da je hidroelektrana Perućica ostvarila 93% planirane proizvodnje, hidroelektrana Piva je bila blizu plana, dok su male hidroelektrane proizvele 83% planirane količine energije. Ipak, proizvodnja električne energije u 2024. godini, bila je dovoljna za potrebe domaćeg tržišta.

Sa druge strane, Termoelektrana Pljevlja je proizvela 1.337,84 GWh i time premašila plan za 1,6%. Vjetroelektrane su proizvele 89% planirane proizvodnje, a solarne elektrane 59%, pri čemu se proizvodnja

energije iz solarnih izvora više nego utrostručila u odnosu na 2023. godinu. Bilans proizvodnje električne energije u posmatranom periodu prikazan je u narednoj tabeli.

Tabela 2: Proizvodnja električne energije u 2024. godini i plan proizvodnje za 2025. godinu

Proizvodni kapaciteti	Plan 2024.	Ostvarenje 2024.	Ostvareno 2023.	Ostvarenje plana (%)	Odnos 2024/2023 (%)	Plan 2025.
UKUPNO (1+2+3+4)	3,604.56	3,446.60	4,042.85	95.62%	85.25%	2,900
1. Hidroelektrane	1,857.03	1,755.78	2,197.21	94.55%	79.91%	1,873
HE Perućica	920.00	854.94	1,038.96	92.93%	82.29%	950
HE Piva	750.00	746.00	932.55	99.47%	80.00%	750
Male HE	187.03	154.84	225.70	82.79%	68.60%	173
2. Vjetroelektrane	326.00	291.46	309.96	89.40%	94.03%	326
3. Solarne elektrane	104.53	61.52	12.69	58.85%	484.79%	113
4. Termoelektrana "Pljevlja"	1,317.00	1,337.84	1,522.98	101.58%	87.84%	588

Izvor: Izvještaj o realizaciji Energetskog bilansa za 2024. godinu⁷, Energetski bilans Crne Gore za 2025. godinu⁸

Crna Gora se u periodu 2024–2025. godine fokusirala na diversifikaciju izvora elektroenergetskog sektora, uz stavljanje posebnog naglaska na obnovljive izvore energije, energetska efikasnost i usklađivanje sa standardima Evropske unije.

Kao članica Energetske zajednice i kandidat za članstvo u Evropskoj uniji, Crna Gora je kroz donošenje **Zakona o korišćenju energije iz obnovljivih izvora**, svoju energetska politiku uskladila sa energetska politikom Evropske unije. Kroz navedeni zakon, Crna Gora je uspješno transponovala i implementirala Direktivu (EU) 2018/2001 o promociji korišćenja energije iz obnovljivih izvora, kojom se za članice Energetske zajednice postavlja cilj za udio energije iz obnovljivih izvora u ukupnoj finalnoj potrošnji energije u 2030. godini, koji za Crnu Goru iznosi 50%. Donošenjem ovog zakona Crna Gora je napravila i veliki iskorak za zatvaranje pregovaračkog poglavlja 15 – Energetika.

U Informaciji o aktivnostima na realizaciji projekata obnovljivih izvora energije⁹, u dijelu realizacije projekata navodi se da je trenutno aktivno 29 ugovora o koncesiji za izgradnju malih hidroelektrana (mHE) kojima je omogućena izgradnja i eksploatacija ukupno 42 objekta mHE, od kojih je završena izgradnja 33 mHE. Ukupna instalisana snaga izgrađenih mHE je 52,6 MW, sa planom proizvodnje od 182,4 GWh.

Termoelektrana Pljevlja, koja obezbjeđuje oko 40% domaće proizvodnje električne energije, 1. aprila 2025. godine je ušla u treću, finalnu, fazu ekološke rekonstrukcije. Termoelektrana će biti van pogona do 15. novembra tekuće godine, s obzirom da će, prema operativnom planu, do tada trajati proces ekološke rekonstrukcije, nakon čega se očekuje prva sinhronizacija i povratak TE Pljevlja u pogon. Ekološkom rekonstrukcijom u trajanju od sedam i po mjeseci, vrijednom oko 70 miliona eura bez PDV-a, postrojenje će se uskladiti sa savremenim ekološkim standardima, uz istovremeno znatno produženje njegovog životnog vijeka i povećanje pouzdanosti rada.

⁷ Izvještaj o realizaciji Energetskog bilansa za 2024. godinu

⁸ Predlog odluke o Energetskom bilansu Crne Gore za 2025. godinu

⁹ Informacija o aktivnostima na realizaciji projekata obnovljivih izvora energije

Unaprjeđenje energetske efikasnosti. Nakon prve faze projekta koja je završena u martu 2018. godine, unaprjeđenjem 25 javnih objekata, projekat **“Energetska efikasnost u Crnoj Gori”**, odnosno njegova druga faza (MEEP 2) produžena je do 30. juna 2025. godine. U okviru MEEP 2, između ostalog, planirano je kreiranje održivog sistema finansiranja projekata energetske efikasnosti u javnom sektoru i unaprjeđenje energetske karakteristika 18 objekata zdravstvenog sistema. Sa ciljem unaprjeđenja energetske efikasnosti javnih objekata i povećanja operativne efikasnosti elektrodistributivne mreže u Crnoj Gori, 18. decembra 2024. godine potpisan je Ugovor o kreditu za realizaciju projekta **„Dekarbonizacija energetskog sektora Crne Gore”** sa Svjetskom bankom. Ukupna vrijednost projekta je 33,8 miliona € (31 milion € iz kreditnih sredstava od strane Svjetske banke, 2,8 miliona € sopstveno učešće države). **Program za podsticanje energetske efikasnosti u domaćinstvima**, usvojen 18. aprila 2024. godine sa budžetom od 8.800.000 € za cilj ima unaprjeđenje kvaliteta vazduha u urbanim sredinama, naročito u sjevernom i centralnom regionu. **Programi za podsticanje energetske efikasnosti u sektoru turizma** odnose se uglavnom na direktnu podršku Evropske komisije za hotelsku industriju i objekte koji pružaju ugostiteljske usluge, dok je važno istaći i sektor industrije, kojem je pažnja posvećena kroz **Program za unaprjeđenje energetske efikasnosti u industriji** za 2024. godinu sa budžetom od 2.300.000,00 €.

U narednom periodu, Crna Gora će nastaviti intenziviranje napora u pravcu jačanja energetske efikasnosti i razvoja zelene ekonomije, kroz integrisane mjere koje podrazumijevaju modernizaciju i digitalizaciju energetske mreže i nastavak subvencionisanja energetski efikasnih rješenja za domaćinstva, privredu i javne objekte. Fokus će biti na razvoju pametne i održive infrastrukture i povećanju udjela obnovljivih izvora u ukupnom energetskom miks, uz istovremeno jačanje prekogranične saradnje u oblasti energije.

2.2.2. Transport

Strateški okvir za razvoj sektora saobraćaja definisan je Strategijom razvoja saobraćaja Crne Gore 2019-2035, Ugovorom o osnivanju Transportne zajednice Jugoistočne Evrope, kao i Ekonomskim i investicionim planom za Zapadni Balkan koji je Evropska komisija usvojila početkom oktobra 2020. godine.

Na Jedinstvenoj listi prioriteta infrastrukturnih projekata u oblasti saobraćaja¹⁰ nalaze se **autoput Bar-Boljare, dionica Mataševo – Andrijevice** sa ukupnom procenom troškova od 530 mil. €, kao i **primorska varijanta Jadransko-Jonskog autoputa – brza saobraćajnica duž crnogorskog primorja** (1,2 mlrd.€). U oblasti pomorstva prioritetan je razvoj Luke Bar (51 mil.€), dok je u oblasti vazdušnog saobraćaja fokus na razvoju aerodroma Podgorica (94,8 mil.€) i aerodroma Tivat (72,1 mil.€). U željezničkom saobraćaju, prioritet je na rekonstrukciju i modernizaciju željezničke pruge Bar-Vrbnica – granica sa Republikom Srbijom (469,2 mil.€).

Izgradnja druge dionice autoputa, od Mateševa do Andrijevice biće realizovana uz podršku Evropske banke za obnovu i razvoj (EBRD), koja je obezbijedila povoljan kredit za finansiranje projekta u iznosu od 200 miliona eura, dok će 150 miliona doći od granta Evropske unije. Za ovu dionicu dužine oko 23 km predviđen je završetak radova do 2030. godine.

Programom izgradnje, rekonstrukcije, održavanja i zaštite magistralnih i regionalnih puteva za 2025. godinu¹¹ opredijeljena su sredstva u iznosu od 72,78 mil. €. Pri tome, na sredstva iz opštih prihoda kapitalnog budžeta odnosi se 59,78 mil. €, a na sredstva tekućeg budžeta Crne Gore 13,00 mil. €, za redovno održavanje i zaštitu mreže magistralnih i regionalnih puteva u tekućoj godini.

¹⁰ Predlog jedinstvene liste prioriteta infrastrukturnih projekata za sektor saobraćaja

¹¹ Predlog programa izgradnje, rekonstrukcije, održavanja i zaštite magistralnih i regionalnih puteva u Crnoj Gori za 2025. godinu

Sektor **avio-prevoza** u Crnoj Gori u prošloj i tekućoj godini bilježi značajan rast, nacionalna avio-kompanija Air Montenegro i Aerodromi Crne Gore ostvarili su pozitivne trendove, što ukazuje na razvoj avio-saobraćaja u zemlji. Kompanija Air Montenegro je tokom 2024. godine realizovala 8,3% više letova u odnosu na 2023. godinu, u redovnom i čarter saobraćaju prevezla je 5% više putnika, dok je prosječna popunjenost putničke kabine veća 1,2% u odnosu na 2023. Pozitivni trendovi nastavljeni su i u 2025. godini – u prvom kvartalu AirMontenegro je realizovao 27% više letova u odnosu na isti period 2024, dok je rast prevezenih putnika ostvario impresivan godišnji rast od 44%, a značajno je povećana i prosječna popunjenost putničke kabine (17% više u poređenju sa prvim kvartalom 2024).

Aerodromi Podgorica i Tivat kontinuirano rade na unaprjeđenju svojih sadržaja i kapaciteta, sve u cilju još kvalitetnijeg servisiranja putnika i turista iz cijelog svijeta. Cilj je dalje povećanje saobraćaja u vidu uvođenja novih redovnih, niskobudžetnih i čarter linija. Dodatno, na tender za dodjelu koncesije za Aerodrome Crne Gore stigle su dvije ponude, kompanija Incheon International Airport Corporation i ponuđača Corporacion America Airports S.A.

Pomorski saobraćaj Crne Gore je unaprijeđen kroz uvođenje novih linija poput linije Kotor–Dubrovnik i u saradnji sa renomiranim hrvatskim prevoznikom “Jadrolinija”, ponovo uspostavljene pomorske linije Bar-Bari. U narednom periodu, fokus će biti na modernizaciji flote, ulaganju u zelene tehnologije i digitalizaciji, sve u kontekstu usklađivanja sa standardima na nivou Evropske unije.

2.2.3. Telekomunikacije

Stvaraju se uslovi za dinamičniji razvoj digitalne ekonomije, najvažnijeg pokretača inovacija, konkurentnosti i ekonomskog rasta u svijetu. Izazovi i potencijal za razvoj digitalne ekonomije obuhvaćeni su Strategijom digitalne transformacije Crne Gore 2022-2026. Strategija predstavlja razvojni okvir, sa preduslovima i inicijativama potrebnim za brzu adaptaciju u sve kompleksnije digitalno okruženje.

Crna Gora je u prethodnom periodu uspostavila dobru osnovu za razvoj digitalnog društva koju dalje treba unaprjeđivati paralelno sa napretkom tehnologije. Vlada Crne Gore je važnost digitalne transformacije prepoznala kao prioritet u svim strateškim dokumentima, usvajajući nekoliko ključnih dokumenata kako bi podržala ove procese, kao što su Strategija digitalne transformacije Crne Gore 2022-2026, Strategija reforme javne uprave 2022-2026, Nacionalna strategija održivog razvoja 2030 i druga.

U periodu od januara 2024. do decembra 2025. godine, Crna Gora, u saradnji sa Kancelarijom Ujedinjenih nacija za projektne usluge (UNOPS) i Međunarodnom unijom za telekomunikacije (ITU), realizuje projekat pod nazivom **Digitalna transformacija lokalnih samouprava u Crnoj Gori**, kojim se posvećuje posebna pažnja stvaranju digitalnog društva, digitalizaciji procesa u javnoj sferi, uvođenju eUprave, daljem unaprjeđenju lokalne eUprave i pružanju eUsluga građanima, preduzećima i javnosti uopšte.

Crna Gora u 2025. godini pravi revolucionarni digitalni iskorak uvođenjem **nove generacije mobilnih mreža – 5G Advanced**. U skladu sa svjetskim trendovima i ambicijama za digitalnu transformaciju, u saradnji sa Inovaciono preduzetničkim centrom Tehnopolis, najavljeno je uspostavljanje prvog testnog okruženja za 5.5G tehnologiju (napredni 5G, poznat kao 5G-Advanced, koji omogućava i do deset puta veće brzine prenosa podataka u odnosu na već implementiranu 5G tehnologiju, gotovo neprimjetnu latenciju i masovnu povezanost uređaja, što otvara vrata razvoju naprednih rješenja u različitim oblastima, rušeći barijere između mobilnih i optičkih mreža). Uspostavljanjem ovog testnog okruženja, Crna Gora dobija priliku da postane regionalni lider u primjeni naprednih tehnologija, s obzirom da će ova mreža nove generacije

otvoriti vrata razvoju pametnih rješenja za industriju, preduzetništvo i društvo, omogućavajući bržu digitalnu transformaciju i konkurentnost na globalnom tržištu.

Crna Gora je, prema rangiranju **VisaGuide Digital Nomad indeksa za 2025. godinu**¹², treća najbolje rangirana destinacija za digitalne nomade širom svijeta, odmah iza Španije i Ujedinjenih Arapskih Emirata (UAE). Indeks rangira zemlje na osnovu ključnih faktora koji utiču na životni stil i radno okruženje digitalnih nomada, kao što su brzina interneta, oporezivanje, politika oslobađanja od poreza, potreban iznos prihoda, troškovi života, zdravstvena zaštita i popularnost destinacije u turističkom smislu, a Crna Gora se na rang listi istakla zbog niskih poreza, pristupačnih troškova života i minimalnih mjesečnih prihoda koji su važni za ljude koji traže digitalnu nomadsku vizu, što je čini atraktivnom opcijom za radnike koji rade na daljinu.

2.3. Tržište rada i socijalna zaštita

2.3.1. Tržište rada

U oblasti tržišta rada, u kontinuitetu se sprovode aktivnosti usmjerene na rješavanje dugogodišnjih problema, koji se prevashodno odnose na dugoročnu nezaposlenost, nezaposlenost mladih, žena i ugroženih kategorija društva. Ekonomski rast, dalje unaprijeđenje ambijenta za razvoj biznisa, uz intenziviranje investicione aktivnosti doprinose rješavanju ovih izazova. Istovremeno, u saradnji ZZZCG i Ministarstva rada, zapošljavanja i socijalnog dijaloga realizuje se i niz projekata:

- U toku je realizacija projekta „*EU podrška sektoru zapošljavanja i socijalne politike u Crnoj Gori*“ koju sprovode Ministarstvo i ZZZCG, kojim se nastoji unaprijediti politika u oblasti socijalne ekonomije, tržišta rada i socijalne aktivacije.
- Projekat „*Jačanje kapaciteta za inkluzivni razvoj i reforme*“ ima za cilj ostvarivanje mjerljivih rezultata u jačanju kapaciteta za sprovođenje reformi u oblasti zapošljavanja i socijalne politike. Planirane su dodatne promotivne aktivnosti i nastavak rada na sektorskim politikama u saradnji sa EU.
- U 2024. godini, aktivnosti Zavoda za zapošljavanje bile su usmjerene na realizaciju projekata u okviru kojih su održavani treninzi i obuke za nezaposlene. S tim u vezi, okončan je projekat „*Your Job*“ koji je za cilj imao pomoć mladima u sticanju potrebnih vještina za tržište rada i stvaranje mreže za saradnju između mladih, nevladinih organizacija, preduzeća i javnih institucija. Takođe, u toku je realizacija projekta „*Evropska omladinska kartica (EYCA) Karijere budućnosti: mladi i tržište rada*“, koji je usmjeren na podsticanje mladih u prepoznavanju novih trendova na tržištu rada i razvijanju vještina koje će ih učiniti konkurentnim u karijerama budućnosti.
- Zavod za zapošljavanje Crne Gore, uz podršku Twinning projekta „*Jačanje kapaciteta Zavoda za zapošljavanje Crne Gore u pogledu sprovođenja aktivnih mjera zapošljavanja, budućeg učešća u Evropskim socijalnim fondovima i olakšavanja mobilnosti radne snage*“ realizovanog tokom 2023. i 2024. godine, uspješno je unaprijedio svoje kapacitete i modernizovao usluge, postavljajući čvrste temelje za usklađivanje sa najvišim evropskim standardima i pružanje inovativnih rješenja na tržištu

¹² VisaGuide Digital Nomad Index

rada. Glavni cilj projekta je poboljšanje operativnih i administrativnih kapaciteta ZZZ i nadležnog ministarstva, sa posebnim fokusom na aktivne politike tržišta rada i buduće učešće u EURES mreži. Takođe, u 2024. godini, ZZZCG je sproveo implementaciju novog informacionog sistema, podržanog od strane Evropske komisije.

- Program stručnog osposobljavanja lica sa stečenim visokim obrazovanjem se realizuje trinaestu godinu zaredom. Na konkursu za 2024. godinu, ukupno se prijavilo 2,4 hiljada korisnika kojima je na raspolaganju bilo 15,6 hiljada radnih mjesta, od čega 11.227 radnih mjesta u privatnom sektoru i 4.444 u javnom sektoru. Tokom 2024. godine realizovan je program „Osposobljavanje za rad kod poslodavca“, kojim je 416 nezaposlenih lica steklo znanje, vještine i kompetencije za obavljanje poslova određenih zanimanja. U okviru Plana implementacije Garancije za mlade 2024 - 2026, u tri pilot opštine: Nikšić, Bijelo Polje i Ulcinj sprovodi se program „Osposobljavanje za rad kod poslodavca“ za 2025. godinu.

Pomenute aktivnosti predstavljaju važan korak ka stvaranju modernog, efikasnog i inkluzivnog tržišta rada, koje je usklađeno sa evropskim standardima i odgovara potrebama savremenog društva i privrede u Crnoj Gori.

Takođe, izražena je potreba usklađivanja obrazovanja sa potrebama tržišta rada, što se rješava kroz saradnju nadležnih državnih institucija sa asocijacijama privrednika.

U vezi sa zakonodavstvom, u toku je proces izrade nacрта Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o Fondu rada. Cilj ovih izmjena je da se omogući uplata doprinosa zaposlenima čiji su poslodavci prestali da postoje, sve do ispunjenja uslova za penziju, čime se dodatno štite prava radnika i obezbjeđuje veća socijalna sigurnost. Novim zakonskim rješenjima uspostavlja se bolja ravnoteža između privatnog i poslovnog života zaposlenih, povećava se transparentnost i predvidljivost radnih odnosa, a istovremeno se omogućava fleksibilnije uređenje rada u skladu sa savremenim potrebama tržišta. U 2024. godini, radilo se na pripremi teksta zakona o izmjenama i dopunama Zakona o priznavanju profesionalnih kvalifikacija za obavljanje regulisanih profesija (završena javna rasprava), kojim će se postići usaglašenost sa pravnom tekovinom Evropske unije i potvrđenim međunarodnim konvencijama. U pripremi ovoga zakona korišćena su komparativna iskustava zemalja u regionu, posebno država članica EU. U 2024. je usvojena Informacija o zaključivanju Programa dostojanstvenog rada i potpisivanju Memoranduma o razumijevanju (Vlada, poslodavci i sindikati) o programu dostojanstvenog rada 2024-2027.

2.3.2. Obrazovanje i istraživanje

Crna Gora je u proteklom periodu nastavila sa sprovođenjem ključnih inicijativa u oblasti obrazovanja, nauke i inovacija, s ciljem izgradnje modernog, efikasnog i inkluzivnog sistema koji podstiče društveni i ekonomski razvoj zasnovan na znanju i inovacijama. Poseban fokus je na unaprjeđenju bezbjednosti i kvaliteta obrazovnog procesa, kao i na jačanju veza između obrazovanja, privrede i naučnoistraživačkog sektora.

Od školske 2024/2025. godine, uvedena je dvojezična nastava po CLIL (eng. *Content and Language Integrated Learning*) pristupu u 12 osnovnih škola, a sve škole će, kroz Nacionalni projekat uvođenja robotike, imati pristup savremenim edukativnim tehnologijama. U prvom kvartalu 2025. godine, opremljene su 102 škole EdTech laboratorijama za razvoj STEM disciplina, poput robotike i programiranja, čime se unaprjeđuje kreativno i interaktivno učenje. Radi povećanja bezbjednosti učenika, od januara 2025.

u svim obrazovno-vaspitnim ustanovama uvedeno je fizičko obezbjeđenje, a u februaru je donijeta odluka o zabrani upotrebe mobilnih telefona u školama radi poboljšanja koncentracije i kvaliteta nastave. U decembru 2024. započet je dvogodišnji projekat Savjeta Evrope „Prevencija nasilja u školama u Crnoj Gori“, sa ciljem jačanja kapaciteta škola za prepoznavanje i prevenciju nasilja. Tokom 2024. godine zabilježen je problem slanja anonimnih prijetećih mailova školama, što zahtijeva da Ministarstvo prosvjete, u saradnji sa bezbjednosnim službama, preispita procedure i osigura stalnu zaštitu učenika i osoblja.

Usvojen je Zakon o izmjenama i dopunama Opšteg zakona o obrazovanju i vaspitanju, koji predviđa bolju organizaciju obrazovnog procesa, smanjenje administrativnog opterećenja nastavnika i veću transparentnost u izboru direktora škola. Usvojene su Strategija razvoja visokog obrazovanja za period 2024–2027. i Strategija naučnoistraživačke djelatnosti za period 2024–2028, koje jasno definišu ciljeve i aktivnosti za unaprjeđenje sektora visokog obrazovanja i naučnoistraživačkog rada, te podsticanje inovacija kao ključnih faktora razvoja.

Promocija međunarodne saradnje kroz programe poput COST-a i Horizont Evropa omogućava crnogorskim istraživačima povezivanje sa evropskim zajednicama i jačanje inovacionih kapaciteta, dok podrška ICT klasterima i uspješno sprovedeni projekti poput „Your Job“ doprinose digitalnoj transformaciji i povećanju zapošljivosti mladih. Pokrenuta je Šema mobilnosti za Zapadni Balkan u okviru projekta POLICY ANSWERS, koja podržava istraživače na početku karijere i podstiče regionalnu saradnju. U drugom kvartalu 2024. usvojena je Mapa puta za izradu nove Strategije pametne specijalizacije (S3), a krajem godine donijet je preliminarini Izvještaj kvantitativne analize naučnih, inovacionih i ekonomskih potencijala Crne Gore, koji predstavlja osnov za definisanje prioriternih oblasti nove Strategije za period 2026–2031.

U junu 2024. zvanično je otvoren Naučno-tehnološki park Crne Gore (NTPCG), koji će doprinijeti razvoju inovacija, komercijalizaciji istraživanja i međunarodnom umrežavanju. Nakon javnog poziva, NTPCG je dobio prvu generaciju stanara. Od 1. januara 2025, Crna Gora je postala punopravna članica mreže Evropskih centara za digitalne inovacije (EDIH) kroz projekat MontEDIH, kojim Univerzitet Crne Gore i partneri pružaju podršku malim i srednjim preduzećima i javnom sektoru u oblastima vještačke inteligencije, interneta stvari, blockchain tehnologija i računarstva visokih performansi. Istovremeno, kroz programe poput „EIT Jumpstarter 2025“ i aktivno učešće u Erasmus+ i Eurydice mreži, Crna Gora potvrđuje posvećenost reformi i modernizaciji obrazovanja, nauke i inovacija u skladu sa evropskim standardima. Značajna aktivnost je i dodjela grantova Regionalnog fonda za izazove, čime se unaprjeđuje infrastruktura obrazovnih ustanova.

Prema Globalnom indeksu inovacija (WIPO Global Innovation Index 2024), Crna Gora je zauzela 65. mjesto od 133 države svijeta, odnosno 16. mjesto u grupi zemalja sa višim srednjim dohotkom. Ovim indeksom mjeri se napredak za oko 80 indikatora u oblasti inovacija, koje su ključni instrument za održivi ekonomski i društveni razvoj. Izvještaj navodi da je Crna Gora u odnosu na prethodnu godinu popravila svoj rang, ali upozorava da je u izvještajnom periodu pokazala rezultate ispod očekivanja u vezi sa inovacijama. Poređenja radi, 2021. godine Crna Gora je zauzimala 50. mjesto globalno, odnosno 7. mjesto u svojoj grupi prema dohotku. Najlošije rangirani parametri prepoznati su u dimenzijama institucionalne podrške, znanja i tehnologije, te kreativnosti, dok su se kao jači parametri izdvojili infrastruktura, ljudski resursi, tržišna i poslovna sofisticacija, gdje takođe postoji prostor za dalji napredak.

Aktivnosti i inicijative u obrazovanju, nauci i inovacijama doprinose izgradnji savremenog obrazovnog sistema, daju podršku nauci i inovacijama, unaprjeđuju istraživačke kapacitete i teže postizanju održivog razvoja Crne Gore.

2.3.3. Penzijski i zdravstveni sistem

Za finansiranje rashoda Fonda PIO u 2024. godini iz opštih prihoda budžeta obezbijeđeno je ukupno 199,84 miliona eura. Broj korisnika prava iz PIO na kraju decembra 2024. godine iznosio je 130.454, što je za 3,69% (4.637 korisnika) više nego u decembru 2023. godine. Od tog broja, 120.134 korisnika je u Crnoj Gori (od čega 116.620 penzionera, što je 4,33% više nego prethodne godine, i 3.514 korisnika ostalih prava), dok je van Crne Gore 10.320 korisnika (10.252 penzionera i 68 korisnika ostalih prava). U strukturi penzionera u Crnoj Gori, starosni penzioneri čine 61% (71.134 korisnika), invalidske penzije 14,6% (16.969 korisnika) a porodične penzije 24,5% (28.517 korisnika). U 2024. godini zabilježen je i rast broja korisnika prava iz PIO zbog povratka korisnika naknada po osnovu rođenja troje ili više djece, na osnovu Zakona o obeštećenju bivših korisnika (Sl. list 145/2021). Pravo na obeštećenje ostvarile su korisnice koje su ispunile uslove iz Zakona, a u periodu januar–decembar 2024. njih 2.505 je ponovo ostvarilo pravo na najnižu penziju od 450 eura, što čini 1,92% ukupnog broja korisnika iz PIO u decembru 2024.

Na kretanje naplate prihoda od doprinosa značajno je uticao novi set zakona, koji je doprinio rastu zaposlenosti, zarada i fiskalne discipline, kao i promjene minimalne neto zarade i ekonomski rast u prethodnoj godini. Istovremeno, smanjenje stope doprinosa za penzijsko i invalidsko osiguranje od oktobra 2024. godine, sa 20,5% na 10%, uticalo je na smanjenje prihoda od doprinosa, pri čemu je Vlada usvojila kompenzatorne mjere kojima se postiže neutralni fiskalni efekat. Prosječna penzija u 2024. godini iznosila je 515,47 eura sa uračunatim i isplaćenim razlikama do minimalne zakonski propisane penzije. Broj korisnika starosne penzije ostvarenih pod povoljnijim uslovima značajno je porastao i u decembru 2024. iznosio je 19.361, što je 7,42% više nego prethodne godine. Ovaj rast je rezultat primjene izmjena i dopuna više zakona koji su omogućili lakše ostvarivanje prava na penziju za određene kategorije radnika, kao što su radnici sektora metaloprerađivačke i rudarske industrije, lučko-transportni radnici, zaposleni u policiji i sektoru zaštite i spašavanja. Fond PIO je u 2024. godini nastavio aktivnosti u okviru SOCIEUX+ instrumenta tehničke saradnje, sufinansiranog od strane Evropske unije, sa ciljem jačanja inkluzivnih sistema socijalne zaštite, politike rada i zapošljavanja, te podsticanja razmjene znanja i iskustava između država članica EU i partnerskih zemalja. U tom kontekstu, početkom godine nastavljen je projekat „Jačanje organizacionih kapaciteta Fonda penzijskog i invalidskog osiguranja Crne Gore u svrhu postizanja ciljeva Strategije reforme javne uprave“, kroz sprovođenje planiranih aktivnosti za 2024. godinu, u saradnji sa nadležnim radnim tijelom Fonda i drugim učesnicima projekta.

U oblasti zdravstvenog sistema, u 2024. godini usvojene su dopune Zakona o zdravstvenoj zaštiti, koje se odnose na pristup defibrilatorima, kao i izmjene i dopune Zakona o uzimanju i presađivanju ljudskih organa u svrhu liječenja. Ministarstvo zdravlja je uspješno završilo sve IPA II projekte finansirane iz sredstava EU u okviru programa "CAP 2018", uključujući izgradnju Klinike za infektivne bolesti, Klinike za dermatovenerologiju, Centra za kontrolu zaraznih bolesti sa Operativnim centrom, kao i adaptaciju devet mikrobioloških laboratorija u zdravstvenim ustanovama. Od januara 2024. godine, Crna Gora je pristupila programu "EU4HEALTH", čime su obezbijeđena dodatna sredstva za jačanje otpornosti zdravstvenog sistema. Ministarstvo zdravlja je podnijelo zvanične nominacije za više projekata, od kojih su do sada odobreni "JA eCAN+" (telemedicina i e-zdravstvo) i "JA Cancer Watch" (podrška kvalitetu podataka iz registra karcinoma i usklađivanje sa evropskim informacionim sistemom). Ministarstvo zdravlja se, preko Interreg programa, pridružilo projektu FABCOM kao partnerska institucija, sa ciljem unaprjeđenja dostupnosti i prilagođenosti zdravstvenih usluga ranjivim grupama. Takođe, pridružilo se međunarodnom programu "IPA CARE" radi formiranja medicinskog tima za reakciju u vanrednim situacijama, kao i prekograničnim projektima HRV-BIH-MNE za unapređenje pristupa zdravstvenoj zaštiti u oblasti kardio-

vaskularnih i onkoloških bolesti i modernizaciju zdravstvenih ustanova. Zdravstveni sistem Crne Gore u 2024. godini bilježi napredak kroz zakonodavne reforme, infrastrukturna ulaganja i međunarodne projekte, čime se unaprjeđuje kvalitet i dostupnost zdravstvene zaštite za sve građane.

2.3.4. Socijalna zaštita

Na osnovu Uredbe o izmjenama i dopunama Uredbe o organizaciji i načinu rada državne uprave iz jula 2024. godine, osnovano je Ministarstvo socijalnog staranja, brige o porodici i demografije, koje je preuzelo dio nadležnosti i zaposlenih od dotadašnjeg Ministarstva rada i socijalnog staranja. Vlada Crne Gore je u decembru 2024. usvojila Strategiju sistema socijalne i dječje zaštite za period 2025–2028. sa Akcionim planom za 2025. godinu, čiji je cilj uspostavljanje integrativnog i održivog sistema socijalne i dječje zaštite, unaprjeđenje sistema materijalnih davanja, dostupnosti usluga, kvaliteta upravljanja i digitalizacije sistema (e-socijala). Usvojene su i izmjene Zakona o socijalnoj i dječjoj zaštiti, posebno u dijelu regulisanja dječjeg dodatka i jednokratnih naknada za rođenu djecu. Sprovedene su sljedeće aktivnosti:

- *Reforma sistema socijalne i dječje zaštite:* Usvojena je Strategija sistema socijalne i dječje zaštite za period 2025–2028. sa posebnim akcentom na unaprjeđenje materijalnih davanja, dostupnosti usluga i digitalizaciju (e-socijala).
- *Deinstitucionalizacija i razvoj usluga u zajednici:* Usvojena je Strategija deinstitucionalizacije za period 2025–2028. i planirana transformacija ustanova za smještaj, s akcentom na podršku za život u zajednici za odrasle, stare i lica sa invaliditetom, uključujući i transformaciju JU Zavod „Komanski most“ i razvoj dnevnih boravaka i usluga pomoći u kući.
- *Reforma sistema vještačenja invaliditeta:* U toku je rekonstrukcija i opremanje prostora za Zavod za vještačenje invaliditeta, uz podršku UNDP-a, a planirano je da Zavod počne sa radom nakon usvajanja Zakona o jedinstvenom vještačenju invaliditeta u 2025. godini, čime će se omogućiti pravičniji i lakši pristup pravima i uslugama za osobe sa invaliditetom.
- *Unaprjeđenje zaštite djece i mladih:* Sprovedene su mjere za zaštitu djece bez roditeljskog staranja, razvoj hraniteljstva, uspostavljanje malih grupnih zajednica, otvaranje dnevnih centara za djecu sa smetnjama u razvoju, kao i donošenje nove Strategije prevencije i zaštite djece od nasilja 2025–2029.
- *Borba protiv nasilja u porodici i rodno zasnovanog nasilja:* Nastavljena je implementacija Nacionalnog plana za sprovođenje Istanbulske konvencije, licencirana su nova skloništa za žrtve nasilja, unaprijeđena dostupnost i teritorijalna pokrivenost usluga SOS telefona i skloništa, te osigurano finansiranje podrške žrtvama.
- *Socijalno stanovanje i podrška ranjivim grupama:* Pokrenute su inicijative za trajno stambeno zbrinjavanje romske i egipćanske zajednice, rekonstrukciju naselja i izgradnju socijalnih stanova, kao i projekte za inkluziju i podršku drugim ranjivim grupama (osobe sa invaliditetom, beskućnici, migranti).
- *Digitalizacija i modernizacija sistema:* Razvijane su mjere za unaprjeđenje informacionih sistema (e-socijala), digitalizaciju procesa u socijalnoj zaštiti, vođenje registra korisnika i automatizaciju obračuna materijalnih davanja.
- *Unaprjeđenje međunarodne saradnje:* Ministarstvo je aktivno učestvovalo u programima i projektima sa UN agencijama, EU fondovima (IPA), Savjetom Evrope i drugim partnerima.

2.4. Prerađivačka industrija

Prerađivačka industrija Crne Gore u 2024. godini zabilježila je rast, što potvrđuju podaci Uprave za statistiku (Monstat) i Ministarstva ekonomskog razvoja (MER).

Prema podacima Monstata, industrijska proizvodnja u Crnoj Gori u četvrtom kvartalu 2024. godine porasla je za 15,3% u odnosu na isti period prethodne godine. Posebno se ističe sektor prerađivačke industrije, koji je zabilježio rast od 30,5% u istom periodu. U poređenju sa trećim kvartalom 2024. godine, prerađivačka industrija je ostvarila rast od 47,4%.

U 2024. godini, broj privrednih subjekata u industriji povećan je sa 3.857 u 2023. na 4.190, od čega je 3.690 poslovalo u oblasti prerađivačke industrije. Broj zaposlenih u sektoru industrije porastao je sa 25.730 u 2023. na 27.077 u 2024. godini, što predstavlja povećanje od 5,24%. U prerađivačkoj industriji, broj zaposlenih iznosio je 15.629, što je 5,84% više u odnosu na prethodnu godinu.

Investicije u osnovna sredstva u dijelu prerađivačke industrije porasle su sa 27,04 miliona eura u 2022. na 30 miliona eura u 2023. godini, što predstavlja povećanje od 11,48%.

U okviru Programa za podsticanje inovacija u funkciji energetske efikasnosti u industriji, u 2024. godini odobreno je 7 projekata privrednih subjekata iz sektora prerađivačke industrije u vrijednosti od 1.289.479,62 eura. Ukupna vrijednost odobrenih projekata, uključujući sopstveno učešće podnosilaca prijava, iznosi 1.641.738,40 eura.

Takođe, u oktobru 2024. godine Fond za inovacije je raspisao novi Javni poziv u ukupnom iznosu od 2,3 miliona eura za dodjelu finansijske podrške u iznosu od 50.000 do 200.000 eura za nabavku proizvodne opreme, uvođenje pametnih/digitalnih rješenja, standarda za upravljanje energijom i zapošljavanje. Projektne prijave su u fazi finalne evaluacije.

U okviru Programa za unaprjeđenje konkurentnosti privrede za 2024. godinu, u dijelu Programске linije za unaprjeđenje proizvodnih kapaciteta, odobrena je bespovratna podrška za 18 preduzeća u ukupnom iznosu od 1.923.971,83 eura.

Industrijska proizvodnja je u prva četiri mjeseca 2025. godine, prema podacima Uprave za statistiku, zabilježila pad od 1,2%. Pad je dominantno ostvaren pod uticajem godišnjeg pada proizvodnje električne energije od 12,4%, s obzirom na ekološku rekonstrukciju Termoelektrane Pljevlja, koja je trenutno u toku i utiče na crnogorske kapacitete u oblasti domaće proizvodnje energije. Sa druge strane, sektor prerađivačke industrije ostvario je rast od 6,4%, a rast je zabilježen i u sektoru vađenja rude i kamena (9,9%).

Diversifikacija industrije predstavlja važan segment daljeg ekonomskog razvoja države, te shodno tome, planovi u budućem periodu treba da budu usmjereni ka proizvodnji proizvoda sa većim stepenom prerade, ekološke hrane i pića, građevinarstva, finansijskih usluga.

2.5. Poljoprivreda i ruralni razvoj

U 2024. godini, sektor poljoprivrede u Crnoj Gori zabilježio je napredak, odražavajući kontinuiranu posvećenost Vlade unaprjeđenju agrarne politike, modernizaciji proizvodnje i jačanju ruralne ekonomije. Ovaj napredak je posebno vidljiv kroz implementaciju novih mjera podrške i usklađivanje sa Zajedničkom poljoprivrednom politikom Evropske unije.

Agrobudžet za 2024. godinu iznosio je 75.064.097,04 €, što predstavlja povećanje od oko 12% u odnosu na 2023. godinu. Od tog iznosa, 51,35 miliona € obezbijeđeno je iz nacionalnog budžeta, 15,55 miliona € iz donacija, dok je 8,15 miliona € obezbijeđeno iz kreditnih sredstava. Ova sredstva su usmjerena na direktna plaćanja u sektoru stočarstva i biljne proizvodnje, mjere intervencija na tržištu, kao i obimne investicije u ruralni razvoj. Premije po grlu za krave i priplodne junice povećane su sa 85 na 100 eura. Premija za krave u sistemu držanja krava-tele povećana je sa 130 na 150 eura po grlu. Premije po grlu u sektoru ovčarstvo i kozarstvo povećane su sa 10 na 13 eura. Osnovna premija po litru mlijeka ostala je na 8 centi, dok je premija za kvalitetno sirovo kravlje, kozje i ovčje mlijeko povećana na 11 centi. Tako domaći mljekari sada mogu dobiti ukupno 20 centi po litru, u odnosu na 17 centi u 2023. godini. Podrška za preradu sirovog mlijeka na gazdinstvu povećana je na 12 centi po litru.

Prema preliminarnim rezultatima Popisa poljoprivrede 2024. godine, Crna Gora ima 26.711 poljoprivrednih gazdinstava, koja koriste ukupno 248.234,2 hektara poljoprivrednog zemljišta. U strukturi stočnog fonda evidentirano je 68.600 grla goveda, 167.344 ovaca, 28.184 koza, 52.272 svinje i 1.361.403 komada živine. Ovi podaci ukazuju na stabilnost stočnog sektora, uz blagi porast broja u nekim kategorijama u odnosu na prethodne godine, kao što je sektor živine.

U cilju osnaživanja položaja mladih i žena u ruralnim područjima, uvedene su dodatne finansijske olakšice. Plaćanja za mlade farmere povećana su sa 70 € na 200 € po hektaru, dok su nosioci gazdinstava ženskog pola ostvarili dodatni podsticaj od 10% za gotovo sve dostupne mjere. Takođe, mladim proizvođačima obezbijeđena je bespovratna podrška za pokretanje proizvodnje.

Za razvoj putne i vodovodne ruralne infrastrukture opredijeljeno je preko 3 miliona €, što predstavlja povećanje od 50% u odnosu na 2023. godinu. U skladu sa Zelenim planom EU, povećana je površina pod organskom proizvodnjom, uz uvođenje dodatnih plaćanja zavisno od količine proizvoda plasiranih na tržište. Cilj ovih mjera jeste postepena transformacija sektora ka održivom, ekološki prihvatljivom modelu poljoprivrede.

U 2024. godini, sektor poljoprivrede, ruralnog razvoja u Crnoj Gori ostvario je napredak kroz implementaciju IPARD III programa, koji predstavlja najvažniji instrument za unaprjeđenje konkurentnosti i održivosti poljoprivredne proizvodnje, kao i za poboljšanje kvaliteta života u ruralnim područjima.

Ukupan budžet IPARD III programa za Crnu Goru iznosi 81,97 miliona eura bespovratnih sredstava, od čega Evropska unija obezbjeđuje 63 miliona eura, dok nacionalno kofinansiranje iznosi 18,97 miliona eura. Uz doprinos korisnika, ukupna investicija u crnogorsku poljoprivredu kroz ovaj program dostiže približno 128 miliona eura. Ciljevi IPARD III programa usmjereni su na poboljšanje konkurentnosti poljoprivredne proizvodnje, povećanje dodatne vrijednosti proizvoda, otvaranje novih radnih mjesta, unaprjeđenje uslova života u ruralnim područjima, povezivanje sa turizmom, poboljšanje ruralne infrastrukture, podršku agro-ekološkim i klimatskim mjerama, kao i zasnivanje i zaštitu šuma.

Tokom 2024. godine, implementirane su sljedeće mjere IPARD III programa:

Mjera 1: Investicije u fizički kapital poljoprivrednih gazdinstava. U okviru ove mjere, objavljen je javni poziv sa alokacijom od 12,7 miliona eura, a ukupno je ugovoreno 777 projekata, od kojih je isplaćeno 595 projekata sa ukupnom podrškom od 35,62 miliona eura.

Mjera 3: Investicije u fizički kapital vezano za preradu i marketing poljoprivrednih i proizvoda ribarstva. Za ovu mjeru, opredijeljeno je 7,2 miliona eura, podržavajući investicije u sektore prerade mlijeka, mesa, voća, povrća, vina, maslina i ribe.

Mjera 7: Diverzifikacija gazdinstava i razvoj poslovanja, uključujući razvoj ruralnog turizma. U okviru ove mjere, potpisano je 67 ugovora za razvoj ruralnog turizma, sa ukupnom vrijednošću prihvatljivih troškova od 10.000 do 200.000 eura po projektu.

Implementacija IPARD III programa u 2024. godini značajno je doprinijela modernizaciji crnogorske poljoprivrede, unaprjeđenju ruralne infrastrukture i diversifikaciji ekonomskih aktivnosti u ruralnim područjima. Efikasna realizacija mjera i visoka iskorišćenost dostupnih sredstava svrstavaju Crnu Goru među najuspješnije korisnike IPARD programa u regionu, što predstavlja važan korak ka integraciji u Zajedničku poljoprivrednu politiku Evropske unije.

Protekla 2024. godina obilježena je intenziviranjem institucionalne i finansijske podrške sektoru poljoprivrede. Rast budžetskih izdvajanja, modernizacija gazdinstava, poboljšanje socijalne uključenosti, kao i usmjerenost ka održivoj i zelenoj tranziciji, ukazuju na pozitivne sistemske promjene u sektoru.

Kada je riječ o tekućoj godini, Vlada Crne Gore je usvojila Agrobudžet za 2025. godinu, sa predviđenim sredstvima koja su 2,7% veća u odnosu na Agrobudžet iz prethodne godine, čime se potvrđuje posvećenost realizaciji mjera agrarne politike u cilju sprovođenja kontinuiranog razvoja sektora poljoprivrede, ruralnog razvoja i ribarstva u Crnoj Gori. Sredstva predviđena Agrobudžetom opredijeljena su u ukupnom iznosu od 77.063.945,35 €.

2.6. Turizam

U skladu sa Strategijom razvoja turizma Crne Gore 2022-2025. godine, kao i dokumentima Evropske komisije koji se odnose na Tranzicioni put turizma i Agendu za turizam 2030, nastavljen je trend na planu daljeg održivog razvoja zelenog, digitalnog i otpornog turizma u 2024. i 2025. godini.

Ključni ciljevi u turizmu se odnose na efikasnije rješavanje izazova, prvenstveno u pravcu smanjenja sezonalnosti i poboljšanju turističke i prateće infrastrukture, čime se stvaraju preduslovi za nova radna mjesta i brži razvoj manje razvijenih područja u Crnoj Gori.

Aktivnosti iz oblasti turizma obuhvaćene su akcionim planovima Nacionalne strategije cirkularne tranzicije do 2030, kao i Nacionalnog programa adaptiranja na klimatske promjene.

Program podsticajnih mjera u oblasti turizma za 2024. godinu sadržao je pet mjera podrške i to: Podrška organizovanju manifestacija/festivala; Unaprjeđenje ponude i podizanje kvaliteta usluga u ruralnom turizmu; Razvoj održivih turističkih proizvoda i usluga koji obogaćuju turističku ponudu u kulturnom, sportsko- rekreativnom i avanturističkom turizmu; Podrška za razvoj MICE turizma i Podrška za unaprjeđenje organizovanih avionskih dolazaka putem zajedničke marketing kampanje sa turoperatorima. Ukupna sredstva projektovana Programom podsticajnih mjera u oblasti turizma za 2024. godinu iznosila su 1.060.293,42 miliona eura.

Crnu Goru tokom 2024. u svim vidovima smještaja (kolektivni + individualni) posjetilo je 2.606.824 turista i realizovano 15.594.299 noćenja, što je za 0,2% i 4,9% manje u odnosu na 2023. Od ukupnog broja noćenja 96,1% ostvarili su strani, a 3,9% domaći turisti. Crnu Goru u **kolektivnom smještaju** posjetilo je 1.449.995 turista, sa 5.200.894 ostvarenih noćenja, što je 1,0% i 1,5% više u odnosu na 2023.

Struktura noćenja stranih turista za 2024. godinu: Srbija 23,5% (rast 3,7%); Ruska Federacija 18,3% (pad 26,4%); Bosna i Hercegovina 8,4% (pad 5,7%); Turska 4,9% (rast 52,5%); Njemačka 4,7% (pad 7,7%); Ukrajina 4,3% (pad 1,1%); Ujedinjeno Kraljevstvo 3,8% (rast 25,1%).

Prihodi od turizma za 2024, prema preliminarnim podacima CBCG, u vrijednosti od 1.461,4 miliona eura ili 19,6% BDP-a, bilježe pad od 3,1% u odnosu na 2023.

Glavni razlog pada turističkog prometa, a time i ostvarenih prihoda u 2024. je smanjenje broja noćenja turista iz Ruske Federacije koji su boravili u individualnom smještaju. Naime, nakon izbijanja ratnih sukoba u Ukrajini, u 2023. došlo je do značajnog povećanja turističkog prometa sa ova dva tržišta, jer su državljani pomenutih zemalja prepoznati kroz sistem evidencije kao turisti.

Program podsticajnih mjera u oblasti turizma za 2025. godinu uključuje sedam mjera podrške i to: Podrška organizovanju manifestacija/festivala; unaprjeđenje ponude i podizanje kvaliteta usluga u ruralnom turizmu; unaprjeđenje kvaliteta turističke ponude i digitalizacija; podrška za razvoj MICE turizma; podrška za organizaciju studijskih posjeta turoperatora i turističkih agencija; partnerstvo sa turoperatorima i turističkim agencijama u promociji Crne Gore kao turističke destinacije i podrška za unaprjeđenje organizovanih avionskih dolazaka putem zajedničke marketing kampanje sa turoperatorima. Finansijska sredstva za realizaciju Programa za 2025. godinu projektovana su na iznos od 1,4 miliona eura.

Sektor turizma u prvom kvartalu 2025. bilježi bolje rezultate u pogledu dolazaka turista u kolektivnom (rast 6,2%) i ukupnom smještaju (rast 4,4%). Na rast dolazaka u ukupnom smještaju, u najvećoj mjeri uticao je porast dolazaka turista iz Kine (+90,9%) i Albanije (+21,4%). Na drugoj strani, opao je broj ukupnih noćenja (-9,9%), zbog pada noćenja u individualnom smještaju (-11,7%) u odnosu na prvi kvartal 2024. **Prihodi od turizma** za prvi kvartal 2025, prema preliminarnim podacima CBCG, iznosili su 88,4 miliona eura, što je za 6,4% manje u odnosu na prvi kvartal 2024.

Crnu Goru u periodu januar-april 2025. u svim vidovima smještaja (kolektivni + individualni), prema preliminarnim podacima Monstat-a, posjetilo je ukupno 363,249 turista, što je za 3,4% više u odnosu na isti period 2024. Realizovano je 1.917.949 noćenja, što je za 9,0% manje u odnosu na isti period 2024. Učešće u ukupnim noćenjima stranih turista, iznosilo je: Ruska Federacija 28,8% (pad 25,6%); Srbija 14,5%; Turska 9,4%; Bosna i Hercegovina 4,3%; Njemačka 4,0%; Ukrajina 3,7% i Ujedinjeno Kraljevstvo 3,6%.

Tokom perioda januar–april 2025. u kolektivnom smještaju Crnu Goru je posjetilo 247.505 turista ili 3,8% više i realizovano je 601.527 noćenja ili 2,6% manje u odnosu na isti period 2024. Najveće učešće u ukupnim noćenjima ostvarili su turisti iz Srbije 12,8% (pad 1,1%); Ujedinjeno Kraljevstvo 9,3% (rast 1,0%); Njemačke 8,2% (pad 31,8%); Turske 7,0% (pad 28,1%); Izraela 6,8% (rast 190,0%); Francuske 6,4% (pad 14,3%) i Kine 5,1% (rast 50,6%).

U pravcu daljeg razvoja zelenog, digitalnog i otpornog turizma, tokom 2024. implementiran je Program za podsticanje energetske efikasnosti u hotelskoj industriji, a u toku je implementacija Programa za podsticanje energetske efikasnosti u objektima koji pružaju ugostiteljske usluge u domaćinstvu i seoskom domaćinstvu; potpisan je Ugovor za projekat Podrška tranziciji ka turističkoj industriji 4.0 u Crnoj Gori pokrenutoj putem digitalnih tehnologija sa UNIDO (Organizacija Ujedinjenih nacija za industrijski razvoj); radi se na diversifikaciji turističke ponude kroz implementaciju Programa razvoja ruralnog, održivog i

zdravstvenog turizma i razvoj kulturnog i sportskog turizma kroz Nacionalni program razvoja kulture i Strategiju razvoja sporta.

2.7. Zaštita životne sredine

U savremenim globalnim uslovima, zaštita životne sredine postaje nezaobilazan segment održivog razvoja kojem se posvećuje sve veća pažnja, pri čemu integrisanje ekoloških standarda u prostorno i strateško planiranje predstavlja ne samo usklađivanje sa zakonodavstvom Evropske unije, već i temelj za izgradnju otpornog i dugoročno prosperitetnog društva.

Vlada je u 2024. godini donijela **Program monitoringa životne sredine Crne Gore za 2024. godinu**. Za sprovođenje programa obezbijedena su finansijska sredstva iz budžeta Crne Gore, u iznosu od 300.060 eura. Na osnovu dostupnih podataka sa mjernih mjesta o stanju životne sredine dobija se jasan uvid u promjene kvaliteta i kvantiteta životne sredine, emisije zagađujućih materija i korišćenje prirodnih resursa, a rezultati koji se dobiju sprovođenjem monitoringa čine osnovu za ocjenu ukupnog stanja životne sredine u Crnoj Gori, preporuke u planiranju politike zaštite životne sredine kao i izradu godišnje Informacije o stanju životne sredine, osnovnog dokumenta u kojem je predstavljena analiza i ocjena stanja životne sredine. Tokom 2024. godine u ovoj oblasti usvojen je i **Zakon o upravljanju otpadom**, a donešen je i **Nacionalni plan Crne Gore za prilagođavanje na klimatske promjene**.

U maju tekuće godine, Crna Gora je potpisala **Sporazum o pristupanju LIFE programu za životnu sredinu i klimatske akcije Evropske unije (EU)**. LIFE program je jedan od najstarijih i najefikasnijih finansijskih instrumenata EU za zaštitu životne sredine, a za 2025. godinu, Evropska unija je kroz LIFE program opredijelila ukupno 600 miliona eura za finansiranje projekata u oblasti zaštite životne sredine, klimatskih akcija i energetske tranzicije. Saradnja Crne Gore i EU u ovoj ključnoj oblasti predstavlja važan korak za jačanje kapaciteta Crne Gore za očuvanje prirodnih resursa.

U narednom periodu, Crna Gora će nastaviti posvećenost zaštiti životne sredine i suočavanju sa izazovima klimatskih promjena, uz poseban fokus na harmonizaciju sa evropskim standardima i sagledavanje potencijala za razvoj ekoturizma u državi.

2.8. Javna uprava

Okvir za modernizaciju javne uprave predstavlja Strategija reforme javne uprave 2022-2026. godine, koja je usklađena sa evropskim standardima. U izvještajnom periodu, aktivnosti su bile usmjerene na unaprjeđenje efikasnosti, transparentnosti i profesionalizacije javne uprave.

S tim u vezi, ostvareni su značajni pomaci u implementaciji reformi u oblastima: unaprjeđenja zakonodavnog okvira digitalizaciji i elektronskoj upravi; planiranju javnih finansija; broju zahtjeva za slobodan pristup informacijama, te jačanju institucionalnih kapaciteta, a što je i potvrđeno u Izvještaju Evropske komisije za 2024. godinu. Međutim i dalje postoje izazovi u pogledu dosljedne primjene zakona i potrebe za dodatnim jačanjem kapaciteta, posebno na lokalnom nivou.

Imajući u vidu navedeno, u aprilu 2025. godine, donešen je novi Akcioni plan za period 2025-2026. godina, koji predviđa nastavak započetih reformskih aktivnosti, ali i uvođenje novih mjera usmjerenih ka ostvarenju strateških ciljeva reforme. Ključne oblasti reforme su:

1. Profesionalizacija i depolitizacija javne uprave - Fokus je na unaprjeđenju kadrovskog planiranja i funkcionalnog službeničkog sistema, uz jačanje odgovornosti i efikasnosti zaposlenih u javnoj upravi;
2. Digitalizacija i modernizacija usluga - razvoj novih elektronskih usluga i unaprjeđenje postojećih, sa ciljem povećanja dostupnosti i kvaliteta usluga za građane i privredu;
3. Transparentnost i participacija - Povećanje transparentnosti rada javne uprave i uključivanje građana i civilnog društva u proces donošenja odluka;
4. Unaprjeđenje organizacije i rada javne uprave - Optimizacija organizacione strukture i procesa rada radi efikasnijeg pružanja usluga i bolje koordinacije između institucija.